

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 2010»**

Φοιτήτριες: Παναγιώτα Κουτσοθανάση
Ευθυμία Κατσαρού

Επιβλέπων : Κωνσταντίνος Μαυρέας

Καλαμάτα 2014

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε θερμά
τον επιβλέποντα της πτυχιακής μας εργασίας
κύριο Κωνσταντίνο Μαυρέα
Καθηγητή του Τμήματος
Διοίκησης Επιχειρήσεων και Οργανισμών
του Α.Τ.Ε.Ι. Πελοποννήσου
για τις οδηγίες και την πολύτιμη βοήθεια
στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία έχει θέμα τα μέτρα και τις πολιτικές για την αναπηρία, που ισχύουν στην Ελλάδα μετά το 2010. Σκοπός της εργασίας, είναι η καταγραφή και αποτίμηση των μέτρων και των πολιτικών που ισχύουν στην Ελλάδα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Στην εργασία αναλύονται οι νομοθεσίες που ισχύουν για τα άτομα με ειδικές ανάγκες τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και στην Ελλάδα, αλλά και οι πολιτικές που ισχύουν για την κοινωνική ενσωμάτωσή τους. Ιδιαίτερα μετά το 2010, μεσούσης της οικονομικής κρίσης, παρά το γεγονός ότι οι πολιτικές και τα μέτρα δεν έχουν αλλάξει, εν τούτοις η μειωμένη χρηματοδότηση, έχει σαν αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους με οδυνηρές συνέπειες για τα ΑΜΕΑ. Σημαντικό στοιχείο της εργασίας μας είναι η παρουσίαση της πανελλαδικής έρευνας της ΚΑΠΑ RESEARCH που παρουσιάστηκε το Δεκέμβριο του 2013 και η οποία απέδειξε τη ραγδαία επιδείνωση της ζωής των ατόμων με αναπηρία.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Αναπηρία, ΑΜΕΑ, Κοινωνικό κράτος,

ABSTRACT

The work has been on the measures and policies on disability, in force in Greece after 2010. Purpose of this work is the recording and evaluation of measures and policies in force in Greece for the disabled. This paper analyzes the laws that apply to people with disabilities in the European Union, and in Greece, and the policies that apply to social integration. Especially after 2010, in the midst of economic crisis, despite the fact that the policies and measures have not changed, however the reduced funding, has resulted in the shrinking of the welfare state with dire consequences for the Disabled. An important element of our work is the presentation of a nationwide survey of KAPA RESEARCH launched in December 2013 and which demonstrated the rapid deterioration of life of people with disabilities.

KEYWORDS: Disability, Disabled, Social State

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iii
ABSTRACT	iv
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	vii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (ΑΜΕΑ)	3
1.1 Ορισμός της αναπηρίας	3
1.2 Κατηγορίες αναπηρίας	4
1.2.1 Σωματικές αναπηρίες.....	4
1.2.2 Ψυχικές και Πνευματικές αναπηρίες	5
1.3 Ιστορική εξέλιξη – Η αναπηρία σε διάφορες κοινωνίες και εποχές	5
1.4 ΑΜΕΑ και κοινωνία	6
1.4.1 Κοινωνικός αποκλεισμός	7
1.5 Στατιστικά στοιχεία.....	9
ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΑΜΕΑ	11
2.1 Νομικό πλαίσιο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης	11
2.2 Νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα.....	14
ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	17
3.1 Εκπαίδευση.....	17
3.1.1 Χαρακτηριστικά της εκπαιδευτικής πολιτικής των ΑΜΕΑ.....	18
3.2 Εργασία - Απασχόληση.....	20
3.2.1 Βασικά αίτια της ανεργίας των ΑΜΕΑ.....	21
3.2.2 Επιδότηση εργασίας	22
3.3 Υγεία.....	22
3.4 Ασφάλιση – Συντάξεις	23
3.5 Οικονομικές παροχές (Επιδόματα – Φοροαπαλλαγές)	23
3.5.1 Επιδόματα για ΑΜΕΑ	23
3.5.2 Φοροαπαλλαγές	25
3.6 Αθλητισμός - Ψυχαγωγία	25
3.7 Κοινωνικός τουρισμός.....	26
ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	27
4.1 Διαφοροποίηση των πολιτικών στην μετά το 2009 εποχή της χρηματοοικονομικής κρίσης	27
4.1.1 Εκπαίδευση	28
4.1.2 Εργασία.....	28
4.1.3 Υγεία	29

4.1.1	<i>Πρόνοια</i>	29
4.2	Η διακήρυξη της ΕΣΑμεΑ	29
4.3	Αποτελέσματα της πανελλαδικής έρευνας της ΚΑΠΑ RESEARCH	31
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ		40
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		42
	Ελληνική.....	42
	Διαδίκτυο	43

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1: <i>Κύριες αιτίες για τα προβλήματα Κοινωνικού Αποκλεισμού</i>	8
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2: <i>Ποσοστά ανδρών και γυναικών που δηλώνουν πρόβλημα αναπηρίας</i>	9
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1: <i>Κόστος ζωής οικογένειας που έχει άτομο με αναπηρία</i>	32
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2: <i>Η οικονομική κρίση έχει δημιουργήσει ανυπέρβλητες δυσκολίες στις οικογένειες που έχουν ΑμεΑ</i>	32
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.3: <i>Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες που έχουν ΑμεΑ</i>	33
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.4: <i>Άποψη των ερωτηθέντων σχετικά με την κατάσταση των ΑμεΑ την τελευταία 3ετία</i>	33
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.5: <i>Εμπόδια για την αξιοπρεπή ζωή των ΑμεΑ</i>	34
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.6: <i>Ποιος ευθύνεται για τα αναπηρικά επιδόματα σε άτομα χωρίς αναπηρία</i> . 35	
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.7: <i>Μειώσεις μισθών και αναπηρικών συντάξεων</i>	35
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.8: <i>Διακοπή ΕΚΑΣ σε ΑμεΑ</i>	36
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.9: <i>Πολιτικές ένταξης των ΑμεΑ</i>	36
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.10: <i>Πολιτικές της κυβέρνησης που προάγουν την ισότητα και τη διαφορετικότητα θεωρούνται λιγότερο σημαντικές και έχουν μικρότερη χρηματοδότηση</i> . 37	
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.11: <i>Αξιολόγηση των φορέων ως προς την προσπάθειά τους για την ένταξη των ΑμεΑ</i>	38
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.12: <i>Τομείς με θετικό ισοζύγιο βελτίωσης - επιδείνωσης</i>	39

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ), είναι μία σημαντική κατηγορία του πληθυσμού, που συχνά αντιμετωπίζει προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού, στιγματισμού, αδιαφορίας, ή άνισης μεταχείρισης από το κοινωνικό περιβάλλον.

Από το 2008, που η χώρα μας βρίσκεται στη δίνη της οικονομικής κρίσης, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, είναι τα κοινωνικά ευαίσθητα στρώματα που υποφέρουν πολύ περισσότερο, κυρίως λόγω των περικοπών που επιβάλλονται από τους Ασφαλιστικούς Οργανισμούς και τις Υπηρεσίες Πρόνοιας. Δεδομένου ότι ο ασθενέστερος πολίτης έχει ανάγκη από πρόνοια και αλληλεγγύη προκειμένου να συμμετέχει στα κοινωνικά δρώμενα, το κράτος είναι υποχρεωμένο να εξασφαλίζει αυτή τη μέριμνα στα πλαίσια της ισότιμης, ισοδύναμης και ενεργούς συμμετοχής του με τους συνανθρώπους του.

Παράλληλα, μια σειρά από διάφορους παράγοντες, όπως μη προσβάσιμες δημόσιες ιστοσελίδες για τους τυφλούς, μη προσβάσιμες εκπαιδευτικές κι άλλες υπηρεσίες για τους κωφούς, έλλειψη διερμηνέων στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, μη προσβάσιμες υποδομές για τα άτομα με μειωμένη κινητική ικανότητα, δυσκολία στην εύρεση εργασίας κ.ά., δυσχεραίνουν τη ζωή και την καθημερινότητα των ατόμων με αναπηρία.

Μια από τις μεγαλύτερες αδυναμίες στη χώρα μας, είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχουν πληροφορίες σχετικά με τις δημόσιες δαπάνες για τα άτομα με αναπηρίες. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην απουσία Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τις Αναπηρίες καθώς και στο γεγονός ότι η Ελλάδα επικύρωσε τη CRPD μόλις τον Απρίλιο του 2012. Επιπλέον, η Ελλάδα δεν έχει καταρτίσει ακόμα εθνική βάση δεδομένων που να περιλαμβάνει ολοκληρωμένα και αναλυτικά δεδομένα σχετικά με τα ΑΜΕΑ. Ως εκ τούτου, είναι πολύ δύσκολο να διαμορφωθεί ακριβής εικόνα σχετικά με τον αριθμό των ατόμων με αναπηρίες στην Ελλάδα.

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο ορισμός, καθώς και οι μορφές της αναπηρίας. Στη συνέχεια γίνεται μικρή ιστορική αναφορά σε διάφορες εποχές και κοινωνίες και πώς αυτές αντιμετώπιζαν τα άτομα με αναπηρία. Επιπλέον, αναφέρουμε πώς αντιμετωπίζει η σημερινή κοινωνία τα άτομα αυτά και κλείνουμε με μια μικρή αναφορά στα στατιστικά στοιχεία και στους δείκτες αναπηρίας στη χώρα μας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά, η νομοθεσία για τα ΑΜΕΑ, τόσο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και στην Ελλάδα.

Στο τρίτο κεφάλαιο, αναλύονται οι πολιτικές και τα μέτρα για την κοινωνική ενσωμάτωση των ΑΜΕΑ, στην εκπαίδευση, στην εργασία και την απασχόληση, στην υγεία και την κοινωνική πρόνοια, την ασφάλιση και τις συντάξεις..

Στο τέταρτο κεφάλαιο, δίνουμε έμφαση στις αλλαγές που προέκυψαν στις πολιτικές αυτές μετά το 2010, ως συνέπεια της οικονομικής κρίσης, και παρουσιάζουμε τα στοιχεία της πανελλαδικής έρευνας που διεξήγαγε η ΚΑΠΑ RESEARCH για λογαριασμό της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ), αναφορικά με την εικόνα που έχει η ελληνική κοινωνία απέναντι στο ζήτημα της αναπηρίας.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (ΑΜΕΑ)

1.1 Ορισμός της αναπηρίας

Ο όρος αναπηρία που χρησιμοποιούμε στην Ελλάδα , προέρχεται από την αρχαία ελληνική έκφραση «ανά τον πήρο», δηλαδή με βοήθημα. (<http://www.tzampazi.gr>)

Σύμφωνα με τον ορισμό της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων των αναπήρων του Ο.Η.Ε. (1975), ο όρος «αναπηρία» αναφέρεται στα άτομα που έχουν μόνιμες ή προσωρινές βλάβες, ανικανότητες, αδυναμίες, ή συνδυασμό των παραπάνω, που προέρχονται από φυσική, ψυχική ή νοητική ανεπάρκεια. Κατά συνέπεια, οποιοδήποτε άτομο το οποίο δεν μπορεί να εξασφαλίσει μόνο του όλες ή ένα μέρος από τις ανάγκες μιας φυσιολογικής, ατομικής ή και κοινωνικής ζωής, λόγω κάποιου εκ γενετής ή επίκτητου σωματικού ή διανοητικού μειονεκτήματος, θεωρείται άτομο με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ), ή μειονεκτικό άτομο. Ο όρος ΑΜΕΑ, έχει καθιερωθεί στη χώρα μας αντί των όρων των αντίστοιχων προς τις ξενόγλωσσες εκφράσεις *disabled people* ή *person with a disability*.

Με την πάροδο των ετών όμως, το περιεχόμενο του όρου έχει διευρυνθεί, με αποτέλεσμα σήμερα στον ευρύτερο εννοιολογικό χώρο να περιλαμβάνονται εκτός των ΑΜΕΑ και ορισμένες ομάδες που μειονεκτούν, όπως π.χ., τα άτομα που αντιμετωπίζουν σοβαρά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα (φτωχοί, αλλοδαποί κ.ά.), τα κακοποιημένα παιδιά, οι έγκλειστοι σε σωφρονιστικά καταστήματα, καθώς και άλλες κατηγορίες ατόμων με ιδιαίτερες ανάγκες.

Σύμφωνα μάλιστα με τον Ευρωπαϊκό Οδηγό Ορθής Πρακτικής:

- σήμερα έχει γίνει κοινή συνείδηση ότι ο όρος ειδικές ανάγκες αναφέρεται σε ένα πολύπλοκο σύστημα κοινωνικών περιορισμών,
- η έλλειψη ισότητας ευκαιριών μπορεί να οφείλεται σε πολλές αιτίες που επηρεάζουν το ένα δέκατο των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οπότε
- είναι απαράδεκτο να οικοδομείται η κοινωνία χωρίς να λαμβάνεται μέριμνα για τις ανάγκες και τα δικαιώματα μιας τόσο μεγάλης μερίδας πληθυσμού.

1.2 Κατηγορίες αναπηρίας

Οι αναπηρίες ταξινομούνται ως προς το χρόνο εκδήλωσης, σε εκ γενετής και σε αναπηρίες οι οποίες μπορούν να προκληθούν σε κάποια χρονική στιγμή από κληρονομική αιτία, ασθένειες, εργατικά – τροχαία ή άλλο ατυχήματα.

Συνεπώς η μειονεξία του αναπήρου, άσχετα από την μορφή και τον χρόνο που εκδηλώνεται προκαλεί μερική ή ολική απώλεια της ικανότητας του ατόμου να καλύπτει τις ανάγκες του.

Άτομα με μόνιμη ανικανότητα: είναι οι κινητικά ανάπηροι, οι τυφλοί και γενικά οι αμβλύωπες, οι κωφοί, όσοι έχουν δυσκολία στην αντίληψη, την επικοινωνία και την προσαρμογή και τα άτομα που πάσχουν από διάφορες ασθένειες όπως αρτηριοσκλήρυνση, επιληψία, ανεπάρκεια νεφρού, ρευματικές παθήσεις, καρδιοπάθειες κλπ.

Άτομα με παροδική ανικανότητα: τα οποία μπορεί να είναι τραυματίες, παροδικά ασθενείς κλπ.

Εμποδιζόμενα άτομα: είναι τα άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά και τα άτομα με μειωμένες ικανότητες, δηλαδή τα άτομα της τρίτης και τέταρτης ηλικίας, οι έγκυες, τα προεφηβικά άτομα, τα άτομα με ασυνήθεις σωματικές διαστάσεις, οι εθισμένοι σε βλαβερές ουσίες, όσοι χρησιμοποιούν ή οδηγούν οποιουδήποτε τύπου αμαξίδιο, όσοι μεταφέρουν βάρη κλπ.

Με κριτήριο την αντικειμενική υπόσταση της σωματικής ή ψυχοδιανοητικής βλάβης, που υπάρχει (εκ γενετής ή επίκτητη) στο άτομο, οι αναπηρίες διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

- Σωματικές
- Ψυχικές και Πνευματικές (Υπουργείο Εσωτερικών, 2008)

1.2.1 Σωματικές αναπηρίες

Οι σωματικές αναπηρίες αναφέρονται στην βλάβη οργάνων ή συστημάτων του σώματος του ανθρώπου και κατηγοριοποιούνται στα παρακάτω είδη:

1. Διαταραχές ομιλίας
2. Δυσκολίες μάθησης (δυσλεξία, δυσαριθμησία, δυσαναγνωσία...)
3. Διάφορα οργανικά νοσήματα (μεσογειακή αναιμία, νεφρική ανεπάρκεια...)
4. Σοβαρή απώλεια ακοής

5. Πολλαπλές μειονεξίες
6. Νευρολογικές ή ορθοπεδικές βλάβες (σοβαρά κινητικά προβλήματα, πολλαπλές αναπηρίες, σπαστικότητα, παραπληγία...)
7. Κώφωση
8. Ελλιπής όραση
9. Τύφλωση.

1.2.2 Ψυχικές και Πνευματικές αναπηρίες

Οι ψυχικές και πνευματικές αναπηρίες αναφέρονται σε περιπτώσεις που η πνευματική και ψυχική κατάσταση του ατόμου που πάσχει δεν αναπτύσσεται φυσιολογικά.

1. Ελαφριά ή μέση νοητική καθυστέρηση
2. Βαριά νοητική υστέρηση
3. Νευρώσεις και ψυχώσεις (σχιζοφρένειες, συναισθηματικές διαταραχές, δυσκολίες κοινωνικής προσαρμογής). Σοβαρές σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές, ψυχικές και κοινωνικές διαταραχές (Αυτισμός, σύνδρομο Down κ.α.) (Hales G, 1996).

1.3 Ιστορική εξέλιξη – Η αναπηρία σε διάφορες κοινωνίες και εποχές

Τα άτομα με αναπηρίες υπάρχουν από την στιγμή που το ανθρώπινο είδος έκανε την εμφάνιση του στον πλανήτη. Σε κάθε εποχή υπήρχε διαφορετική αντιμετώπιση προς στα άτομα αυτά, ανάλογα με τα συμφέροντα και τις κυρίαρχες ομάδες που επικρατούσαν.

Πρωτόγονες κοινωνίες: Λόγω των δύσκολων συνθηκών, ο χρόνος ζωής των ατόμων με αναπηρίες ήταν περιορισμένος και δεν ξεπερνούσε την βρεφική ηλικία. Γεγονός είναι πως στις περισσότερες φυλές επιτρέπονταν η βρεφοκτονία.

Αρχαία Σπάρτη: Επικρατούσε το ιδανικό του τέλειου πολεμιστή, γι' αυτό τα άτομα με αναπηρία θεωρούνταν ότι δεν προσέφεραν σε τίποτα στην πολιτεία και τα πετούσαν στον Καιάδα.

Αρχαία Αθήνα: αντίθετα με την Σπάρτη στην Αθήνα υπήρχε ειδικός νόμος «περί αδυνάτων», που προστάτευε τα άτομα με αναπηρία η οποία δεν τους επέτρεπε να εργαστούν και να ζουν ανεξάρτητα. Τα άτομα με αναπηρία περνούσαν εξέταση από την Βουλή και στην συνέχεια τους δίνονταν κάποιο επίδομα.

Ρωμαϊκή εποχή: Θανάτωναν τα βρέφη με αναπηρίες. Πολλοί ρωμαίοι που άνηκαν στην ελίτ της εποχής χρησιμοποιούσαν τα άτομα που παρουσίαζαν μειονεξίες για υπηρέτες ή ως γελωτοποιούς.

Βυζάντιο: Στην εποχή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας επικρατούσε η άποψη πως τα άτομα με αναπηρίες πληρώνουν τις αμαρτίες των προγόνων τους. Η απομόνωση και ο εγκλεισμός σε μοναστήρια και ιδρύματα ήταν η μέθοδος που εφαρμόζονταν στα άτομα αυτά.

Μεσαίονας: Τα άτομα με αναπηρίες θεωρούνταν αμαρτωλά. Με διάταγμα του πάπα-Ιννοκεντίου του 8^{ου} πολλές χιλιάδες άτομα με αναπηρίες και ψυχικές διαταραχές οδηγήθηκαν στην Ιερά Εξέταση.

Αναγέννηση: Η κοινωνία άρχισε να αντιμετωπίζει τα άτομα με αναπηρίες πιο ανθρώπινα.

18^{ος} αιώνας: Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα άρχισαν να λειτουργούν οργανωμένα σχολεία για άτομα με τύφλωση και με κώφωση αλλά ελάχιστα γινόταν για τα παιδιά με νοητική υστέρηση και με κινητικές αναπηρίες.

19^{ος} αιώνας: Σπουδαίοι γιατροί, φιλόσοφοι και παιδαγωγοί της εποχής ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με το θέμα της αναπηρίας, μελετώντας και δίνοντας λύσεις σε πολλές περιπτώσεις. Εφευρέθηκε το σύστημα γραφής Braille για τους τυφλούς.

20^{ος} αιώνας: Χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια συστηματικής μελέτης, ταξινόμησης και επιστημονικής, ανθρωπιστικής αντιμετώπισης των ατόμων με αναπηρίες. Μετά τη δεκαετία του '60, οι ανάπηροι άρχισαν να δημιουργούν οργανώσεις και να διεκδικούν τα δικαιώματά τους.

Στην Ελλάδα μέχρι πριν λίγα χρόνια, λίγες προσπάθειες είχαν γίνει για την ανάπτυξη της Ειδικής Αγωγής στηριγμένες στην φιλανθρωπία, σε κάποιους επιστήμονες ή την πρωτοβουλία των γονέων και των ιδιωτών (Ιερωνυμάκη & Τσέκου, 2008).

1.4 ΑΜΕΑ και κοινωνία

Οι εποχές που οι κοινωνίες απέρριπταν τα άτομα με αναπηρίες και υιοθετούσαν απάνθρωπες συμπεριφορές απέναντί τους έχουν παρέλθει. Τώρα πλέον έχει γίνει ευρύτατα αποδεκτό από όλους (διεθνείς οργανισμούς, κυβερνήσεις, κοινωνικούς φορείς κ.α.) ότι τα άτομα αυτά έχουν ίσα δικαιώματα και ίδιες υποχρεώσεις με όλους τους άλλους και ο βαθμός που διασφαλίζεται αυτή η θεμελιώδης αρχή δείχνει και το πολιτιστικό επίπεδο που βρίσκεται κάθε χώρα. Η

αναγνώριση των δικαιωμάτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) είναι αδιαπραγμάτευτο συνταγματικό δικαίωμα κάθε πολιτισμένης κοινωνίας. Αυτά σαν διακηρυγμένες αρχές διότι η εφαρμογή τους προχώρησε με διαφορετικό βηματισμό σε κάθε χώρα και μπροστά στα τρέχοντα κοινωνικά προβλήματα η ευαισθησία απέναντι στα ΑΜΕΑ αποδείχθηκε εξαιρετικά μειωμένη.

Το κενό που δημιουργεί η έλλειψη ουσιαστικού ενδιαφέροντος από την Πολιτεία καλούνται να καλύψουν αφ' ενός σύλλογοι ή ομάδες γονέων προσπάθειες περιορισμένης αποτελεσματικότητας λόγω των τεράστιων αντικειμενικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν (οικονομικά προβλήματα, έλλειψη υποδομής, περιορισμένη κρατική συμπαράσταση κ.τ.λ.) και αφ' ετέρου κερδοσκοπικές ιδιωτικές επιχειρήσεις που με υψηλά δίδακτρα παρέχουν, σ' όσους μπορούν ν' ανταποκριθούν (συμμετέχουν και τα ασφαλιστικά ταμεία μετά από σχετική νομοθετική ρύθμιση), κατά πλειονότητα αμφισβητούμενης αξίας υπηρεσίες χωρίς να υπόκεινται σε ουσιαστικό έλεγχο από τους αρμόδιους φορείς της πολιτείας.

Μ' αυτά τα δεδομένα, όπως είναι φυσικό, τα προβλήματα που βιώνουν καθημερινά τα ΑΜΕΑ, οι οικογένειές τους και όσοι εργάζονται στο χώρο της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης, γίνονται όλο και πιο πιεστικά και το χάσμα στον τομέα αυτό από τις αναπτυγμένες κοινωνίες μεγαλώνει αντί να μειώνεται.

1.4.1 Κοινωνικός αποκλεισμός

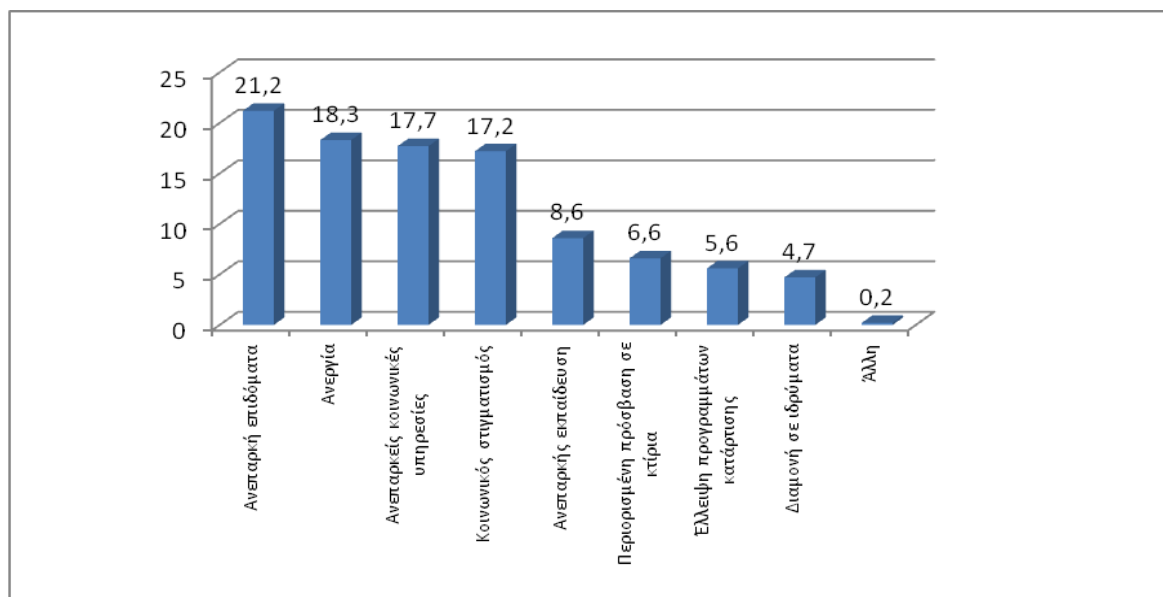
Ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρία οφείλεται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένες οι κοινωνίες. Συχνά τα άτομα με αναπηρία βιώνουν τη διάκριση στην καθημερινότητα τους, η οποία βασίζεται είτε στην προκατάληψη της κοινωνίας, είτε στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν, για την πλήρη συμμετοχή τους στην κοινωνία. Τόσο ο στιγματισμός όσο και τα εμπόδια, βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με το είδος και τη βαρύτητα της αναπηρίας. Το στίγμα δεν αφορά μόνο το άτομο που νοσεί αλλά και την οικογένειά του.

Σύμφωνα με την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, τα άτομα με αναπηρία βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό:

- **Στον τομέα της εκπαίδευσης:** είτε ως αποστέρηση της εισόδου στην εκπαιδευτική διαδικασία, είτε ως έξοδο προκαλούμενη από τις ίδιες τις ισχύουσες διαδικασίες.

- **Στον τομέα της προσβασιμότητας;** πολύ συχνά τα άτομα με αναπηρία αποκλείονται από υπηρεσίες και αγαθά λόγω εμποδίων στο φυσικό περιβάλλον και στα μέσα μαζικής μεταφοράς.
- **Στον τομέα του πολιτισμού και της ψυχαγωγίας;** τα εμπόδια πρόσβασης σε συνδυασμό με τις οικονομικές δυσκολίες που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία, λειτουργούν περιοριστικά στο να αναπτυχθούν ευκαιρίες συμμετοχής σε τέτοιου είδους δραστηριότητες.
- **Στον τομέα της υγείας;** τα άτομα με χρόνια πάθηση ως καθημερινοί χρήστες των υπηρεσιών υγείας αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης και ισότιμης κοινωνικής προστασίας και ασφάλισης, καθώς και προβλήματα λόγω έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού και ποιοτικών υπηρεσιών.
- **Στον τομέα της πρόνοιας και της κοινωνικής φροντίδας;** η έλλειψη παροχής υποστηρικτών υπηρεσιών οδηγεί στον αποκλεισμό των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους, και σε αρκετές περιπτώσεις στον εγκλεισμό των ατόμων στα σπίτια τους και σε ιδρύματα κλειστής περίθαλψης (www.esamea.gr).

Στο παρακάτω διάγραμμα 1, απεικονίζονται οι κύριες αιτίες για την εμφάνιση φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία και προβλήματα υγείας, όπως καταγράφηκαν από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, στα πλαίσια έρευνας που διενεργήθηκε το έτος 2002.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1: Κύριες αιτίες για τα προβλήματα Κοινωνικού Αποκλεισμού
 Πηγή: ΕΣΥΕ

Τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφονται στην ανεργία, στην ανεπάρκεια των παρεχομένων κοινωνικών υπηρεσιών προς τους αναπήρους και στον κοινωνικό στιγματισμό των ατόμων αυτών. Ωστόσο το υψηλότερο ποσοστό παρουσιάζεται στα ανεπαρκή επιδόματα, γεγονός το οποίο δείχνει την αναποτελεσματικότητα της προνοιακής πολιτικής για τους ανάπηρους και τους χρονίως πάσχοντες στην Ελλάδα.

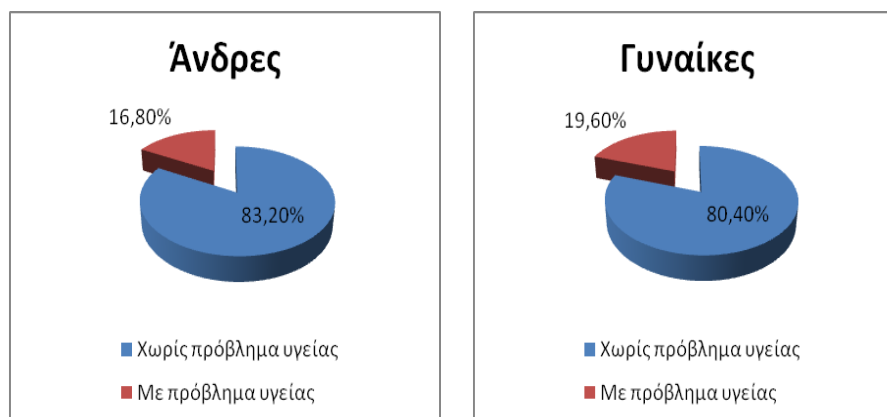
1.5 Στατιστικά στοιχεία

Το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού, δηλαδή σε απόλυτους αριθμούς περίπου 650 εκατομμύρια άτομα, βιώνουν κάποια αναπηρία. Από αυτά, τα 200 εκατομμύρια είναι παιδιά.

Με βάση τα δεδομένα ερευνών, προκύπτει ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο αριθμός των ατόμων με αναπηρίες ανέρχεται σε 37 εκατομμύρια άτομα, ήτοι ποσοστό περίπου 15% του πληθυσμού (ΕΣΥΕ, 2003).

Όσον αφορά την Ελλάδα, είναι χαρακτηριστικό ότι δεν έχει καταρτιστεί ακόμα εθνική βάση δεδομένων που να περιλαμβάνει ολοκληρωμένα και αναλυτικά δεδομένα σχετικά με τα άτομα με ειδικές ανάγκες, ενώ δεν υπάρχουν καθόλου δεδομένα σχετικά με τα άτομα με αναπηρίες. Ως εκ τούτου, είναι πολύ δύσκολο να διαμορφωθεί ακριβής εικόνα σχετικά με τον αριθμό των ΑΜΕΑ στην Ελλάδα.

Με βάση τα στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα που διενήργησε η ΕΣΥΕ το έτος 2002, προκειμένου να αναδειχθεί το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού για τα ΑΜΕΑ, προκύπτει ότι το 18,2% του πληθυσμού, αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα υγείας ή κάποια αναπηρία. Στο παρακάτω διάγραμμα 2, παρατηρούμε ότι το ποσοστό των ατόμων κατά φύλο, που δηλώνουν πρόβλημα αναπηρίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2: Ποσοστά ανδρών και γυναικών που δηλώνουν πρόβλημα αναπηρίας
Πηγή: ΕΣΥΕ

Σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα τα οποία διαμορφώνουν μια συνολική εικόνα για την κοινωνική θέση και τα προβλήματα των ατόμων με αναπηρία και προβλήματα υγείας στην Ελλάδα.

Πιο συγκεκριμένα:

- Το 19% του πληθυσμού αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα υγείας ή κάποια αναπηρία.
- Πάνω από το 50% του πληθυσμού που αντιμετωπίζει προβλήματα υγείας ή αναπηρία είναι ηλικίας 65ετών και άνω.
- Το 8,9% των ατόμων με αναπηρίες και προβλήματα υγείας παραμένει άνεργο, ποσοστό χαμηλότερο από αυτό του γενικού πληθυσμού (9,6%).
- Το 84% των ατόμων με αναπηρία και προβλήματα υγείας είναι οικονομικά ανενεργά, ποσοστό κατά πολύ υψηλότερο από αυτό του γενικού πληθυσμού της χώρας (58%).
- Τα προβλήματα των ατόμων αυτών με τη μεγαλύτερη συχνότητα είναι οι δυσλειτουργίες της καρδιάς, η υπέρταση και τα κυκλοφορικά νοσήματα.
- Περίπου το 50% των ατόμων αυτών αντιμετωπίζουν προβλήματα στο εργασιακό τους περιβάλλον.
- Το 40% των ατόμων υποστηρίζει ότι εξαιτίας των ανεπαρκών επιδομάτων, της ανεργίας και της ανεπάρκειας κοινωνικών υπηρεσιών υφίσταται αποκλεισμό από την κοινωνία και την εργασία.
- Σύμφωνα με τα άτομα με αναπηρίες και προβλήματα υγείας η σημαντικότερη βοήθεια που μπορεί να τους παρασχεθεί στο χώρο εργασίας είναι η υποστήριξη και η κατανόηση από τους προϊσταμένους και τους συναδέλφους (ΕΣΥΕ, 2003).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΑΜΕΑ

2.1 Νομικό πλαίσιο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η νομοθεσία σχετικά με την αναπηρία, σε διεθνές επίπεδο, έχει σημαντικά επηρεαστεί από διακηρύξεις και διεθνείς συμβάσεις, οι οποίες επιχειρούν να θέσουν ρυθμιστικούς κανόνες που να βελτιώνουν και να προστατεύουν τη ζωή των ΑμεΑ με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Κάθε χώρα εφαρμόζει ή θα πρέπει να εφαρμόζει μια συγκεκριμένη πολιτική προκειμένου να εξασφαλίζεται:

α) το δικαίωμα της ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία, στην εκπαίδευση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και αποκατάσταση

β) το δικαίωμα της άμεσης και χωρίς όρους απρόσκοπτης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στην αποθεραπεία και αποκατάσταση, στην πλήρη ιατροφαρμακευτική κάλυψη, στην υποστηριζόμενη διαβίωση, στη σύνταξη και

γ) γενικότερα η δια βίου παροχή στα άτομα με αναπηρία όλων των απαραίτητων υπηρεσιών και διευκολύνσεων, ώστε να μπορούν να εξασφαλίσουν την κάλυψη των οποιονδήποτε αναγκών τους με τους απαιτούμενους ιδιαίτερους τρόπους.

Στην Ευρώπη εντοπίζονται τέσσερις διαφορετικές προσεγγίσεις σχετικά με τα ΑμεΑ:

- Οι Συνταγματικές τροποποιήσεις (Γερμανία, Φινλανδία): ρυθμίσεις σχετικά με την αναπηρία στο Σύνταγμα, δηλαδή το βασικό νόμο του κράτους.
- Ο Ποινικός Νόμος (Γαλλία, Φινλανδία): η διάκριση σε βάρος των ΑμεΑ θεωρείται αδίκημα, που τιμωρείται από τις αρχές του κράτους.
- Το Αστικό Δίκαιο (Βρετανία, Ιρλανδία): παροχή δικαιώματος στα ΑμεΑ να εγείρουν αγωγή, εάν υπάρχει διάκριση σε βάρος τους, ειδικά στην απασχόληση και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες.
- Ο Ombudsman (Σουηδία): αξιωματούχος με την υποχρέωση να διερευνά και να λαμβάνει μέτρα σε περίπτωση διάκρισης κατά των ΑμεΑ.

Γερμανία

Μετά το τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η κοινωνική πολιτική επικράτησε σχετικά με την αναπηρία στη Γερμανία. Οι διάφορες οργανώσεις των βετεράνων του πολέμου, μάχονταν για

οικονομικές αποζημιώσεις για τις αναπηρίες τους και οι οργανώσεις των γονέων μάχονταν για ειδικά σχολεία.

Τα κυριότερα σημεία στη Γερμανική νομοθεσία συνοψίζονται ως εξής:

- Επιρροή από τον αμερικανικό νόμο Rehabilitation Act, του 1973, στη βάση του οποίου θεωρήθηκε σωστό να αναπτυχθεί μια νέα στρατηγική κατά των διακρίσεων και της απομόνωσης των Ατόμων με Αναπηρίες.
- Πρωτοβουλία για πρόταση κατά της διάκρισης σε βάρος των ΑμεΑ που να περιληφθεί στο Σύνταγμα και στη νομοθεσία για ίσα δικαιώματα.

Πρόσφατα και με αφορμή τις γενικότερες εξελίξεις σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Γερμανία επέκτεινε τις προηγούμενες νομοθεσίες θεμελιώνοντας την καθολική πρόσβαση των ΑΜΕΑ σε προϊόντα και υπηρεσίες.

Φινλανδία

Οι βασικές νομοθετικές ρυθμίσεις στη Φινλανδία είναι:

- Ο νόμος για τις υπηρεσίες και την αρωγή προς τα Άτομα με Ειδικές ανάγκες, η οποία έχει σκοπό να βελτιώσει την ικανότητά τους να ζήσουν ως μέλη της κοινωνίας με ισότητα με τους άλλους ανθρώπους.
- Ο νόμος για την κατάσταση και τα δικαιώματα των ασθενών, ο οποίος προβλέπει ότι κάθε πρόσωπο που διαβιεί μόνιμα στη Φινλανδία δικαιούται, χωρίς διάκριση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, μέσα στα πλαίσια των υπαρχόντων πόρων του ιατροφαρμακευτικού συστήματος.
- Η αναθεώρηση του Συντάγματος το 1995, με την οποία προβλέπεται ότι κανείς δεν θα τοποθετηθεί σε διαφορετική θέση εξαιτίας αναπηρίας και άλλων συγκριτικών παραγόντων και επιπλέον, υιοθετεί τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών πέρα από τα παραδοσιακά αστικά και πολιτικά δικαιώματα, ενώ διασφαλίζει ότι, τα δικαιώματα των ατόμων που χρησιμοποιούν τη νοηματική γλώσσα και οι μεταφραστές της, θα προστατευθούν με νόμο ή διάταγμα.

Γαλλία

Στη Γαλλία με νόμο από το 1990, τα ΑΜΕΑ προστατεύονται από οποιαδήποτε διάκριση σε βάρος τους στην καθημερινή ζωή, από δημόσιες αρχές και ιδιώτες σε σχέση με την

πρόσληψη και απόλυση από την εργασία. Ο νόμος προβλέπει ότι οι διακρίσεις σε βάρος των αναπήρων θεωρούνται ως προσβολές της ατομικής αξιοπρέπειας.

Αγγλία

Το 1994 βουλευτές από όλα τα πολιτικά κόμματα υποστήριξαν το νόμο για τα Βασική Εθνική και Διεθνής Νομοθεσία για τα Άτομα με Αναπηρία αστικά δικαιώματα των ΑμεΑ (*Civil Rights Disabled Persons Bill*) που βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στον αμερικανικό νόμο Americans with Disabilities Act και σκοπός του είναι να σταματήσει τις διακρίσεις σε βάρος των ΑμεΑ στους τομείς της απασχόλησης και της πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες.

Ιρλανδία

Ο νόμος για την *Ισότητα στην Απασχόληση*, ασχολείται με τη διάκριση σε βάρος των ΑμεΑ στον τομέα της απασχόλησης, καθώς και με τη διάκριση σε βάρος διαφόρων ομάδων - περιλαμβανομένων των ΑΜΕΑ - στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και με την πρόσβαση των ΑΜΕΑ στην εκπαίδευση

Σουηδία

Η Σουηδία, ενώ έχει ιστορικά υψηλό επίπεδο κοινωνικής πολιτικής, έχει πρόσφατα υιοθετήσει ορισμένα μέτρα για τη βελτίωση της κατάστασης των ΑΜΕΑ.

Συγκεκριμένα, οι ισχύουσες διατάξεις για ΑΜΕΑ στη Σουηδία είναι:

- Μία αναφορά από την “Επιτροπή Αναπηρίας”, όπου προτείνονται μία σειρά από μέτρα, περιλαμβανομένης της νομοθεσίας, σε οχτώ βασικούς τομείς της κοινωνίας, προκειμένου να αποτραπεί η διάκριση σε βάρος των ΑμεΑ και να επιτευχθεί η προσβασιμότητα των ΑμεΑ σε όλους τους τομείς της κοινωνίας.
- Ο νόμος για την Υποστήριξη και την Εξυπηρέτηση Προσώπων με Λειτουργικές Βλάβες, ο οποίος έδωσε στα ΑΜΕΑ το δικαίωμα της προσωπικής βοήθειας.
- Ο νόμος για το Εργασιακό Περιβάλλον, που απαιτεί οι εργοδότες να προσαρμόζουν το φυσικό περιβάλλον και την οργάνωση της εργασίας έτσι, ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες των ατόμων με λειτουργικά μειονεκτήματα.
- Ο Ombudsman, ο οποίος είναι δημόσιος λειτουργός, οι αρμοδιότητες του οποίου περιλαμβάνουν βελτιώσεις στον τομέα της νομοθεσίας, συζητήσεις με

εταιρίες, οργανισμούς και αρχές, καθώς και χρήση της δημοσιότητας, αναφορές για άνιση μεταχείριση ατόμων με αναπηρία εξαιτίας της αναπηρίας τους, ενώ επιπλέον αρμοδιότητά του είναι η υποβολή μιας ετήσιας αναφοράς στην κυβέρνηση σχετικά με θέματα που αφορούν τα ΑΜΕΑ.

Ιταλία

Το 2004 ψηφίστηκε νόμος, ο οποίος καθιστά υποχρεωτική την προσβασιμότητα δημοσίων ή και ιδιωτικών διαδικτυακών τόπων που προσφέρουν δημόσιες υπηρεσίες. Το νέο αυτό νομοθετικό πλαίσιο στοχεύει να αποφύγει τη δημιουργία μορφών αποκλεισμού, που συσχετίζονται με τη διάχυση της τεχνολογίας, αλλά και να προωθήσει την αξιοποίηση της τεχνολογίας ως εργαλείο για την κοινωνική ενσωμάτωση ΑΜΕΑ.

Ακόμη, προβλέπονται σχετικές ρυθμίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης, και συγκεκριμένα όσον αφορά στο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό. Σημαντική είναι, επίσης, η θέσπιση μέτρων επιτήρησης της εφαρμογής του ρυθμιστικού πλαισίου, σύμφωνα με την αρχή της ισότητας των πολιτών που θεμελιώνεται στο άρθρο 3 του Ιταλικού Συντάγματος (Οδηγός του πολίτη με αναπηρία, 2008)

2.2 Νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα

Η Ελλάδα νομοθετικά έχει προσαρμοσθεί με την ανάλογη οδηγία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αποδεχόμενη Διεθνείς Συμβάσεις, Διακηρύξεις και Κανονισμούς Προστασίας Σχετικά με την Αναπηρία. Η υποχρέωση της Ελλάδας να αναγνωρίζει την ισότητα όλων ενώπιον του νόμου και να εγκρίνει μέτρα για την επίτευξη *de facto* ισότητας των ατόμων με αναπηρίες (άρθρο 5 της CRPD (United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities- Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία) εκπληρώνεται μέσω των διατάξεων του Συντάγματος (άρθρο 4 παράγραφος 1 και άρθρο 116 παράγραφος 2). Αν και δεν υπάρχει διάταξη που να αναφέρεται σε ζητήματα αναπηρίας σχετιζόμενα με τη διάσταση του φύλου (άρθρο 6 της CRPD), το Σύνταγμα της Ελλάδας περιλαμβάνει τη θεμελιώδη αρχή ότι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις και ότι επιτρέπεται η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Σύμφωνα με τα όσα ορίζει το ελληνικό σύνταγμα:

- Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου.

- Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.
- Πολύτεκνες οικογένειες, ανάπηροι πολέμου και ειρηνικής περιόδου, θύματα πολέμου, χήρες και ορφανά εκείνων που έπεσαν στον πόλεμο, καθώς και όσοι πάσχουν από ανίατη σωματική ή πνευματική νόσο έχουν δικαίωμα ειδικής φροντίδας από το Κράτος.
- Το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων. (Άρθρο 21) Με τη διάταξη αυτή, το Σύνταγμα της Χώρας εναρμονίζεται με τα πιο προοδευτικά Συντάγματα άλλων χωρών και υιοθετείται το κοινωνικό μοντέλο για την αναπηρία. Συγκεκριμένα, η διάταξη αυτή σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικής ισότητας (άρθρο 4 παρ.1) αλλά και με τη διάταξη του άρθρου 116 παρ. 2, που επιτρέπει την λήψη θετικών μέτρων υπέρ των ομάδων, οι οποίες τελούν υπό συνθήκες πραγματικής ανισότητας, επιτρέπει στο νομοθέτη να λάβει όλα τα μέτρα που είναι αναγκαία για την προστασία ή για τη διευκόλυνση των ατόμων με αναπηρία. Συγκεκριμένα, το άρθρο 116 παρ. 2, ορίζει τα εξής: *«Δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών.»*
- Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το κράτος που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζομένου αγροτικού και αστικού πληθυσμού. Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας. (Άρθρο 22). Εν γένει, ρυθμίζεται η παροχή της εργασίας, οι συνθήκες απασχόλησης, η αμοιβή, οι προαγωγές, η εκπαίδευση στην εργασία και όλο το καθεστώς της παροχής εργασίας από τα ΑμεΑ, υπό την έννοια ότι απαγορεύονται διακρίσεις στα παραπάνω θέματα σε βάρος των ΑμεΑ εξαιτίας της αναπηρίας τους και αναφέρει τα εξής: *«1. Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζομένου αγροτικού και αστικού πληθυσμού. Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης*

αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας....5. Το Κράτος μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, όπως νόμος ορίζει.»

- Τα δικαιώματα του ανθρώπου, ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου, τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη άσκησή τους. Τα ΑΜΕΑ, ως δικαιούχοι των παραπάνω δικαιωμάτων, τελούν υπό την προστασία και την εγγύηση του κράτους και απολαμβάνουν όλες τις πλευρές της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής. Η τελευταία συνταγματική αναθεώρηση του 2001 προσέθεσε επίσης ένα νέο δικαίωμα, εξαιρετικά σημαντικό αναφορικά με το αίτημα της ηλεκτρονικής προσβασιμότητας. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 5Α παρ. 2 του Συντάγματος: *«Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19».*
- Η αναγνώριση και η προστασία των θεμελιωδών και απαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη.
- Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται.
- Το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης. (Άρθρο 25)

Παρά τις σαφείς διατάξεις του Συντάγματος, στη χώρα μας δεν υπάρχει συγκεκριμένη πολιτική που να παρεμβαίνει ολιστικά και να παρέχει όλες εκείνες τις προϋποθέσεις ώστε να μπορούν τα άτομα με αναπηρία να εξασφαλίζουν την κάλυψη των οποιονδήποτε αναγκών τους με τους απαιτούμενους ιδιαίτερους τρόπους. Το ίδιο το κράτος δε μεριμνά ώστε να δημιουργούνται και να λειτουργούν σωστά οι κατάλληλες δομές αποθεραπείας, αποκατάστασης, εκπαίδευσης και διαβίωσης για άτομα με αναπηρία. Αντιθέτως διαχρονικά υπάρχει μια «επιδοματική» πολιτική η οποία σε συνδυασμό με «θεματικές» παροχές καλύπτει μόνο μικρό μέρος των πραγματικών αναγκών των ατόμων με αναπηρία στη χώρα μας (Οδηγός του πολίτη με Αναπηρία, 2008).

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

3.1 Εκπαίδευση

Ως μαθητές με αναπηρίες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ορίζονται εκείνοι που για ολόκληρη ή ορισμένη περίοδο της σχολικής τους ζωής εμφανίζουν σημαντικές δυσκολίες μάθησης εξαιτίας αισθητηριακών, νοητικών, γνωστικών, αναπτυξιακών προβλημάτων, ψυχικών και νευροψυχικών διαταραχών οι οποίες επηρεάζουν τη διαδικασία της σχολικής προσαρμογής και μάθησης. Στους μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες συγκαταλέγονται ιδίως όσοι παρουσιάζουν νοητική αναπηρία, αισθητηριακές αναπηρίες όρασης (τυφλοί, αμβλύωπες με χρόνια μη ιάσιμα νοσήματα, διαταραχές ομιλίας-λόγου, ειδικές μαθησιακές δυσκολίες όπως δυσλεξία, σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής, διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές (φάσμα αυτισμού), ψυχικές διαταραχές και πολλαπλές αναπηρίες.

Η ενασχόληση του Κράτους Πρόνοιας με τον ευαίσθητο τομέα της Ειδικής Αγωγής των Α.Μ.Ε.Α άρχισε συστηματικά τη δεκαετία του 1970 και ιδιαίτερα με τη ψήφιση του πρώτου Νόμου για την Ειδική Αγωγή (1981), αφού μέχρι τότε η Ειδική Αγωγή παρεχόταν κατ' αποκλειστικότητα σε διάφορα φιλανθρωπικά ιδρύματα και σε πολύ λίγα ιδιωτικά ειδικά σχολεία.

Η CRPD (United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities- Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία) προστατεύει το δικαίωμα των παιδιών στην εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, η CRPD προβλέπει ότι, κατά το μέτρο του δυνατού, τα παιδιά με αναπηρίες θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε μια ενταξιακή εκπαίδευση και όχι να εκπαιδεύονται σε ιδρύματα.

Η ελληνική νομοθεσία αντανakλά τους στόχους της CRPD, ιδίως μετά τη θέσπιση του νόμου 3699/2008 για την ειδική αγωγή και την εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ο παραπάνω κωδικοποίησε και επικαιροποίησε τους νόμους που ρύθμιζαν έως τότε την ειδική εκπαίδευση· βασίζεται στη διεθνώς αναγνωρισμένη αρχή του «σχολείου για όλους» καθώς και στις αρχές της ΕΕ για την ένταξη και τις ίσες ευκαιρίες. Συγκεκριμένα το Σύνταγμα της Ελλάδας αναφέρεται ρητά στην προστασία του δικαιώματος των παιδιών με αναπηρίες στην εκπαίδευση· το άρθρο 16 παράγραφος 4 αναφέρει: *«Όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια. Το Κράτος ενισχύει τους σπουδαστές που διακρίνονται, καθώς και αυτούς που*

έχουν ανάγκη από βοήθεια ή ειδική προστασία, ανάλογα με τις ικανότητές τους.» Η ειδική εκπαίδευση, όπως και η γενική, είναι υποχρεωτική στην Ελλάδα και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της δωρεάν, δημόσιας εκπαίδευσης. Τα προγράμματα και οι υπηρεσίες παρέμβασης που παρέχονται παράλληλα, όπως η λογοθεραπεία ή η εργασιοθεραπεία, η ψυχοθεραπεία ή οποιεσδήποτε άλλες υπηρεσίες είναι απαραίτητες για τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης των σπουδαστών (π.χ. υπηρεσίες μεταφορών, ειδικό εκπαιδευτικό υλικό) παρέχονται δωρεάν.

Η χάραξη, της γενικότερης εκπαιδευτικής και κοινωνικής πολιτικής συνοψίζεται στο τρίπτυχο:

α) ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση

β) σχολική και κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ανάλογα με τις δυνατότητες τους .

γ) κοινωνική αλληλοαποδοχή και προετοιμασία για το πέρασμα από το σχολείο στην ενεργή ζωή με επιτυχία (www.army.gr/files/File/ygeionomika/downloads/eidikes.pdf) .

3.1.1 Χαρακτηριστικά της εκπαιδευτικής πολιτικής των ΑΜΕΑ

Τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της εκπαιδευτικής και κοινωνικής πολιτικής στη χώρα μας είναι :

1. η επέκταση του θεσμού των ειδικών τάξεων και σχολείων στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση (από Δημοτικό μέχρι Λύκειο, Τ.Ε.Ε, Ειδικά εργαστήρια κ.τ.λ) τα οποία είναι ισότιμα με τα αντίστοιχα «κανονικά» καθώς και άμεση προοπτική της ενσωμάτωσης σε αυτά (στα «κανονικά σχολεία»),
2. στελέχωση των ειδικών εκπαιδευτικών μονάδων με νέους επιστήμονες (Ψυχολόγους, Κοινωνιολόγους, Κοινωνικούς Λειτουργούς, Λογοθεραπευτές, Φυσιοθεραπευτές, Εργοθεραπευτές, Επιμελητές Ειδικής Αγωγής),
3. ο εφοδιασμός των ατόμων με ειδικές ανάγκες με ειδικά εκπαιδευτικά μέσα (ακουστικά βαρηκοΐας, μαγνητόφωνα)
4. επιμόρφωση, ενημέρωση και κατ' επέκταση ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης καθώς και της ευρύτερης τοπικής κοινωνίας .

Τα ΑΜΕΑ που αυτοεξυπηρετούνται, θα πρέπει να λαμβάνουν γενική σχολική εκπαίδευση, φοιτώντας σε:

- Σχολική τάξη του γενικού σχολείου, εφόσον πρόκειται για μαθητές με ήπιες μαθησιακές δυσκολίες. Σε αυτήν την περίπτωση, οι μαθητές υποστηρίζονται από τον εκπαιδευτικό της τάξης, ο οποίος συνεργάζεται με τα ΚΕΔΔΥ καθώς και με τους σχολικούς συμβούλους γενικής και ειδικής εκπαίδευσης και τους συμβούλους ΕΕΠ.
- Σχολική τάξη του γενικού σχολείου, με παράλληλη στήριξη από εκπαιδευτικούς ΕΑΕ, όταν αυτό επιβάλλεται από το είδος και τον βαθμό των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών. Η παράλληλη στήριξη παρέχεται σε μαθητές που μπορούν με κατάλληλη ατομική υποστήριξη να παρακολουθήσουν το αναλυτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα της τάξης, σε μαθητές με σοβαρότερες εκπαιδευτικές ανάγκες όταν στην περιοχή τους δεν υπάρχει άλλο πλαίσιο ΕΑΕ (ειδικό σχολείο, τμήμα ένταξης) ή όταν η παράλληλη στήριξη καθίσταται απαραίτητη βάσει της γνωμάτευσης του ΚΕΔΔΥ. Σε ορισμένες περιπτώσεις η στήριξη από ειδικό εκπαιδευτικό μπορεί να γίνεται σε μόνιμη βάση.
- Ειδικά οργανωμένα και κατάλληλα στελεχωμένα Τμήματα Ένταξης (ΤΕ) που λειτουργούν μέσα στα σχολεία γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης με δύο (2) διαφορετικούς τύπους προγραμμάτων:
- κοινό και εξειδικευμένο πρόγραμμα, που καθορίζεται με πρόταση του οικείου ΚΕΔΔΥ για τους μαθητές με ηπιότερης μορφής ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, το οποίο για κάθε μαθητή δεν θα υπερβαίνει τις δεκαπέντε (15) διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως και

Όταν η φοίτηση των μαθητών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη στα σχολεία του κοινού εκπαιδευτικού προγράμματος λόγω των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών τους, η εκπαίδευση των μαθητών αυτών παρέχεται:

- σε Αυτοτελείς Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής (ΣΜΕΑΕ).
- σε σχολεία ή τμήματα που λειτουργούν είτε ως αυτοτελή είτε ως παραρτήματα άλλων σχολείων σε νοσοκομεία, κέντρα αποκατάστασης, ιδρύματα αγωγής ανηλίκων, ιδρύματα χρονίως πασχόντων ή Υπηρεσίες εκπαίδευσης και αποκατάστασης των Μονάδων Ψυχικής Υγείας, εφόσον σε αυτά διαβιούν άτομα σχολικής ηλικίας με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Οι εν λόγω δομές τελούν υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού. Άλλοι ιδιωτικοί φορείς μπορούν να παρέχουν ειδική εκπαίδευση καθώς και κατάρτιση και συμβουλευτικές υπηρεσίες σε άτομα άνω των δεκαπέντε (15) ετών με βαριά νοητική υστέρηση και συνοδές αναπηρίες.

- με διδασκαλία στο σπίτι, όταν αυτή κρίνεται αναγκαία, για σοβαρά βραχυχρόνια ή χρόνια προβλήματα υγείας, τα οποία δεν επιτρέπουν τη μετακίνηση και φοίτηση των μαθητών στο σχολείο.

Σύμφωνα με το άρθρο 27 του Π.Δ. 60/2006 μπορούν να εξεταστούν μόνο προφορικά για την εισαγωγή τους σε σχολές της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης οι μαθητές που:

- Είναι τυφλοί ή έχουν ποσοστό αναπηρίας στην όρασή τους τουλάχιστον 80%
- Έχουν κινητική αναπηρία τουλάχιστον 67% μόνιμη ή προσωρινή που συνδέεται με τα κάτω άκρα.
- Έχουν σπαστικότητα των άνω άκρων.
- Πάσχουν από κάταγμα ή άλλη προσωρινή βλάβη των άνω άκρων που καθιστά αδύνατη τη χρήση τους για γραφή.
- Έχουν ειδικές διαταραχές λόγου (δυσλεξία).

Όσον αφορά την εισαγωγή ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, για γραπτή εξέταση απαιτείται πιστοποίηση από την οικεία Υγειονομική Επιτροπή. Σύμφωνα με τις διατάξεις της υπ' αριθμ. Φ.151/17104/B6/17-2-2006 (ΦΕΚ 259-B/2006) Υπουργικής Απόφασης τα άτομα με αναπηρία και αυτά που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας και είναι απόφοιτοι Λυκείου ή ΤΕΕ εγγράφονται στη σχολή ή στο τμήμα της επιλογής τους σε ποσοστό 3% επί του συνολικού αριθμού εισακτέων καθ' υπέρβαση, εκτός από τις σχολές ή τα τμήματα εκείνα για τα οποία, με αιτιολογημένη απόφαση της ίδιας της σχολής ή του τμήματος που έχει εγκριθεί από τη Σύγκλητο του Ιδρύματος, η συγκεκριμένη πάθηση, λόγω της φύσης της επιστήμης, καθιστά δυσχερή γι' αυτούς την παρακολούθηση. Επίσης κάθε χρόνο το ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ παραχωρεί θέσεις φοίτησης σε άτομα με αναπηρία, σε διάφορες θεματικές ενότητες (Καρούτζου & Ζαφειρούλου, 2008).

3.2 Εργασία - Απασχόληση

Η πολιτικές για την εργασία και την απασχόληση, αποκτούν ξεχωριστή σημασία, όταν πρόκειται για πολίτες, που ανήκουν στην κατηγορία των Ατόμων με Αναπηρία. Ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία είναι η απασχόληση, η οποία σε συνδυασμό με την εκπαίδευση, αποτελούν τους κύριους μοχλούς για την ενσωμάτωση των αναπήρων στην κοινωνία. Τα άτομα με Ειδικές Ανάγκες, χρειάζονται οικονομικές παροχές για να καλύψουν τη διαβίωση τους.

Η ανικανότητα για εργασία προσέλκυσε το ενδιαφέρον των φορέων κοινωνικής προστασίας. Η ικανότητα για εργασία αποτελεί όχι μόνο πηγή εισοδήματος αλλά και πηγή κοινωνικής καταξίωσης και ψυχολογικής ικανοποίησης. Ενώπιον της ισότητας όλων τα ανάπηρα άτομα έχουν ανάγκη τα κοινωνικοψυχολογικά οφέλη, επομένως χρειάζεται μια γενικότερη κοινωνική προστασία και πρόνοια.

Για τα ΑΜΕΑ οι δυνατότητες απασχόλησης τους εξαρτώνται σε μια σειρά από πρόσθετους παράγοντες που είναι:

- α) το είδος των διαταραχών που παρουσιάζουν
- β) η εξειδικευμένη εκπαίδευση που πρέπει να παρέχεται στα άτομα αυτά από την πολιτεία και
- γ) η αποδοχή τους από την τοπική κοινωνία.

Το 1990 εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό συμβούλιο ο Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων των εργαζομένων στον οποίο αναφέρεται ότι κάθε ανάπηρο άτομο, ανεξάρτητα από τη προέλευση και τη φύση της αναπηρίας του, πρέπει να απολαμβάνει συγκεκριμένα πρόσθετα ευεργετήματα, με σκοπό να ευνοηθεί η επαγγελματική και κοινωνική ένταξη του www.army.gr/files/File/ygeionomika/downloads/eidikes.pdf.

3.2.1 Βασικά αίτια της ανεργίας των ΑΜΕΑ

Οι κύριες αιτίες, που προκαλούν τον αποκλεισμό των ατόμων με αναπηρία από την αγορά εργασίας:

- Η κοινωνική προκατάληψη και ο κοινωνικός ρατσισμός, που εξακολουθούν να αποτελούν δομικό χαρακτηριστικό της κοινωνίας μας.
- Η έλλειψη, από πλευράς Πολιτείας, ολοκληρωμένου κεντρικού σχεδιασμού, που να συνδυάζει τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία με την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση και τον επαγγελματικό προσανατολισμό.
- Οι αλλαγές, που συντελούνται στην αγορά εργασίας, στις νέες τεχνολογίες και στο οικονομικό περιβάλλον γενικότερα, χωρίς τα άτομα με αναπηρία να υποβοηθούνται με την δημιουργία των αναγκαίων υποστηρικτικών δομών, ώστε να είναι σε θέση να ενταχτούν στην αγορά εργασίας.
- Η διοικητική γραφειοκρατία σε σχέση με την λειτουργία του μηχανισμού των αναγκαστικών τοποθετήσεων σε θέσεις εργασίας.

- Η έλλειψη υποδομών πρόσβασης των αναπήρων, όπως προσβάσιμα κτήρια, μεταφορές και άλλα, με συνέπεια τα άτομα με αναπηρία να μη διευκολύνονται να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή.

Είναι γεγονός, ότι ο αποκλεισμός των ΑΜΕΑ από την αγορά εργασίας, έχει πολύ μεγάλες διαστάσεις. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Ο.Α.Ε.Δ., το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 80%, ενώ στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, κυμαίνεται, κατά μέσο όρο, στο 50%.

Το γεγονός της έλλειψης μητρώου αναπήρων και η επί μέρους βάσεων δεδομένων για επεξεργασία ειδικότερων ποιοτικών και ποσοτικών στοιχείων, έχει, ως αποτέλεσμα, όλα τα μέτρα που έχουν παρθεί, κατά καιρούς, να έχουν αποσπασματικό χαρακτήρα. Ο επαγγελματικός προσανατολισμός, απουσιάζει, ουσιαστικά, από την δράση των φορέων, που έχουν την ευθύνη για την αποκατάσταση των αναπήρων και τα προγράμματα κατάρτισης, που εφαρμόζονται, δεν ανταποκρίνονται στα απαραίτητα ποιοτικά στοιχεία, ώστε να προσφέρεται στα ΑΜΕΑ, που συμμετέχουν σε αυτά, επάρκεια κατάρτισης, που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Για την ένταξη των αναπήρων στην αγορά εργασίας, η χώρα μας υιοθέτησε το μοντέλο των αναγκαστικών τοποθετήσεων σε θέσεις εργασίας. Ωστόσο, είναι σύνηθες φαινόμενο οι κοινωνικές διακρίσεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρία, από επιχειρήσεις του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα (www.inArcadia.gr).

3.2.2 Επιδότηση εργασίας

Για την επαγγελματική αποκατάσταση υπάρχουν οι ανάλογες νομοθετικές ρυθμίσεις που αφορούν τη προστασία των Α.Μ.Ε.Α. σε φορείς ιδιωτικού και δημοσίου τομέα καθώς και επιχορηγήσεις εργοδοτών μέσω προγραμμάτων του Ο.Α.Ε.Δ., για προσλήψεις τέτοιων ατόμων. Η μέριμνα επικεντρώνεται στην απασχόληση των Α.Μ.Ε.Α. με μορφές προγραμμάτων μερικής και πλήρους απασχόλησης, συμβάσεων ορισμένου χρόνου, επιδοτήσεων νέων επαγγελματιών με στόχο τη καταπολέμηση του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας.

3.3 Υγεία

Με βάση το ελληνικό νομικό σύστημα, το κράτος έχει την ευθύνη για την παροχή υπηρεσιών υγείας στο σύνολο των πολιτών, ανεξάρτητα από την οικονομική, κοινωνική και επαγγελματική τους κατάσταση. Ο παράγοντας της αναπηρίας δεν αναφέρεται ρητά, αλλά

μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι, εφόσον ο νόμος προβλέπει την «ισότιμη παροχή υπηρεσιών», τόσο τα ΑΜΕΑ όσο και τα άτομα χωρίς αναπηρίες απολαμβάνουν αντίστοιχη προστασία. Επιπλέον, «το Κράτος έχει την ευθύνη για την παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας που έχουν σκοπό την πρόληψη, τη διάγνωση, τη θεραπεία, την περίθαλψη, καθώς και την ψυχοκοινωνική αποκατάσταση και κοινωνική επανένταξη ενηλίκων, παιδιών και εφήβων με ψυχικές διαταραχές και διαταραχές αυτιστικού τύπου και με μαθησιακά προβλήματα». Επιπλέον, η δεύτερη και τρίτη περιοδική έκθεση που υποβλήθηκε από την Ελλάδα στην Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού επισημαίνει ότι υπηρεσίες υγείας παρέχονται προς όλους τους πολίτες που τις έχουν ανάγκη, ενώ τα άτομα με αναπηρίες μπορούν να τύχουν ειδικής αντιμετώπισης σε μονάδες ανοιχτής ή κλειστής νοσηλείας (Καλσούνη, 2013).

3.4 Ασφάλιση – Συντάξεις

Η έλλειψη ικανότητας αυτοεξυπηρέτησης και αυτόνομης διαβίωσης είναι η πιο δυσβάστακτη μορφή αναπηρίας. Κι αυτό διότι οι συνέπειες αφορούν και τα άτομα του περιβάλλοντος του που αναλαμβάνουν την φροντίδα του. Και φυσικά αυτό αποτελεί τροχοπέδη στην επικερδή απασχόληση του προσώπου που τον φροντίζει. Πρόσφατα η κοινωνική ασφάλιση επεκτάθηκε στην κάλυψη αναγκών με τη θέσπιση της προσαύξησης απολύτου αναπηρίας στη βασική σύνταξη αναπηρίας. Ο δικαιούχος είναι ο ανάπηρος.

Οι ασφαλισμένοι θα πρέπει να κριθούν από τις Υγειονομικές Επιτροπές του Ιδρύματος ανάπηροι, με συντάξιμο ποσοστό αναπηρίας 50% και άνω.

- Οι ασφαλισμένοι δεν πρέπει να λαμβάνουν σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο ή ΝΠΔΔ ή από άλλον ασφαλιστικό Οργανισμό κύριας ασφάλισης (πλην ΟΓΑ).
- Να έχουν πραγματοποιήσει ασφάλιση για συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα (ημέρες εργασίας), που είναι διαφορετικά για αναπηρία από κοινή νόσο, από εργατικό ατύχημα, από ατύχημα εκτός εργασίας ή από επαγγελματική νόσο.

3.5 Οικονομικές παροχές (Επιδόματα – Φοροαπαλλαγές)

3.5.1 Επιδόματα για ΑΜΕΑ

Τα επιδόματα που προβλέπονται για άτομα με αναπηρία είναι τα εξής:

• Βαριάς Νοητικής Καθυστέρησης (BNK):	332 € μηνιαίως
• Ελαφράς Νοητικής Καθυστέρησης (ENK):	230 € μηνιαίως
• Αυτισμού (ΔΑΔ):	230 € μηνιαίως
• Εγκεφαλικής Παράλυσης:	440 € μηνιαίως
• Παραπληγίας – Τετραπληγίας:	528 € μηνιαίως
• Βαριάς Αναπηρίας:	220 € μηνιαίως
• Κωφαλαλίας:	244 € μηνιαίως
• Χανσενικών:	470 € μηνιαίως.

Επίδομα Απόλυτης Αναπηρίας: Το επίδομα απόλυτης αναπηρίας το δικαιούνται συνταξιούχοι λόγω γήρατος που κατέστησαν πρακτικώς τυφλοί, καθώς και περιοριστικά συνταξιούχοι λόγω ανικανότητας, οι οποίοι έχουν περιέλθει σε κατάσταση που δεν είναι δυνατή η αυτοεξυπηρέτησή τους. Επίσης χορηγείται και σε έμμεσα συνταξιοδοτούμενα μέλη της οικογένειας θανόντα ασφαλισμένου ή συνταξιούχου που έχουν περιέλθει σε κατάσταση απόλυτης αναπηρίας ανεξάρτητα από την αιτία συνταξιοδότησης του άμεσα ασφαλισμένου.

Επιδόματα για άτομα με προβλήματα όρασης

Προϋποθέσεις: α) να στερούνται παντελώς της αντιλήψεως του φωτός ή η οπτική οξύτητα να είναι μικρότερη του ενός εικοστού, β) δεν είναι δυνατή η διόρθωση ή θεραπεία.

• Εργαζόμενοι:	244,00 € μηνιαίως
• Συνταξιούχοι:	244,00 € μηνιαίως
• Εργαζόμενοι πτυχιούχοι:	244,00 € μηνιαίως
• Εργαζόμενοι φοιτητές:	244,00 € μηνιαίως
• Άνεργοι ανασφάλιστοι:	500,00 € μηνιαίως
• Άνεργοι έμμεσα ασφαλισμένοι:	500,00 € μηνιαίως
• Μη εργαζόμενοι φοιτητές:	500,00 € μηνιαίως
• Παιδιά που φοιτούν σε δημόσιο σχολείο:	500,00 € μηνιαίως
• Επιστήμονες που εργάζονται :	500,00 € μηνιαίως
• Επίδομα καυσίμων:	160,00 € μηνιαίως.

Κάρτα μετακίνησης ατόμων με αναπηρίες σε αστικές & υπεραστικές συγκοινωνίες. Για κάθε άτομο που έχει ποσοστό αναπηρίας άνω του 67%, ή είναι ολικά τυφλό ανεξάρτητα από οικονομικά κριτήρια, προβλέπεται αφενός μειωμένο εισιτήριο κατά 50% σε όλες τις διαδρομές εσωτερικού των υπεραστικών λεωφορείων των ΚΤΕΛ, των αστικών λεωφορείων

του ΚΤΕΛ στις επαρχιακές πόλεις και του εσωτερικού δικτύου του ΟΣΕ και αφετέρου δωρεάν μετακίνηση στις αστικές συγκοινωνίες της Περιφέρειας Αττικής και της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Θεσσαλονίκης των ατόμων με αναπηρίες που διαμένουν μόνιμα στις παραπάνω περιοχές. Το επίδομα χορηγείται από τις Διευθύνσεις της Υγείας και Πρόνοιας των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων (<http://amea.teithe.gr/?q=epidoma>).

3.5.2 Φοροαπαλλαγές

Τα ΑΜΕΑ με ποσοστό αναπηρίας πάνω από 67%, απολαμβάνουν μια σειρά από φοροαπαλλαγές:

- Απαλλαγή από τέλη κυκλοφορίας ΙΧ αυτοκινήτου
- Μείωση φόρου κληρονομιών, δωρεών και γονικών παροχών
- Απαλλαγή από το φόρο αγοράς πρώτης κατοικίας
- Εφαρμογή χαμηλού συντελεστή ΦΠΑ ή πλήρης απαλλαγή
- Αυτοκίνητα αναπήρων ειδικών περιπτώσεων (Οδηγός του Πολίτη με αναπηρία, 2008)

3.6 Αθλητισμός - Ψυχαγωγία

Το δικαίωμα των ΑΜΕΑ σε συμμετοχή, ψυχαγωγία, ελεύθερο χρόνο και αθλητισμό, και όλες οι αθλητικές δραστηριότητες των ατόμων με αναπηρίες τελούν υπό την προστασία του κράτους, ενώ τα παιδιά με αναπηρίες μπορούν να πηγαίνουν στις ίδιες ειδικές κατασκηνώσεις όπως και τα παιδιά χωρίς αναπηρίες.

Ο Αθλητισμός των ατόμων με αναπηρία (ΑμεΑ) είναι ένας ιδιαίτερος τομέας άθλησης, που τελεί υπό την προστασία του Κράτους. Για την ανάπτυξη του αθλητισμού των ΑμεΑ ιδρύονται σωματεία και ομοσπονδίες, που αναγνωρίζονται ως αθλητικές, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από την ισχύουσα νομοθεσία. Ειδικότερα, για να χορηγηθεί η ειδική αθλητική αναγνώριση σε σωματείο ΑμεΑ, πρέπει αυτό να έχει λάβει μέρος σε ένα Πανελλήνιο Πρωτάθλημα ΑμεΑ την τελευταία διετία και ο συνολικός αριθμός των αθλητών του να μην είναι μικρότερος από δεκαπέντε (15).

Οι αθλητές ή αθλήτριες που καταλαμβάνουν ή έχουν καταλάβει μια από τις οκτώ (8) πρώτες θέσεις σε οποιοδήποτε ατομικό ή ομαδικό άθλημα σε θερινούς ή χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες ή σε Ολυμπιακούς Αγώνες για άτομα με αναπηρίες δικαιούνται

χορήγησης αδειών πρακτορείων προγνωστικών αγώνων ποδοσφαίρου, κρατικών λαχείων και ιπποδρομιακών στοιχημάτων, κατά παρέκκλιση, των ειδικών διατάξεων που ρυθμίζουν τις προϋποθέσεις χορήγησης των αδειών αυτών (Οδηγός του Πολίτη με αναπηρία, 2008)

3.7 Κοινωνικός τουρισμός

Το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης μέσω του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (ΕΟΤ), οργανώνει κάθε χρόνο το πρόγραμμα «Τουρισμός για όλους», που αφορά 8/ημερα πακέτα διακοπών.

Τα Άτομα με Αναπηρία 67% και άνω δικαιούνται δελτίο για τους εαυτούς τους και τα προστατευόμενα μέλη τους, ανεξαρτήτως εισοδήματος, κάθε χρόνο. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι να ανήκουν σε μια από τις παρακάτω κατηγορίες επαγγελματιών: υπάλληλοι και συνταξιούχοι Δημοσίου και ΝΠΔΔ, μισθωτοί και συνταξιούχοι του ιδιωτικού τομέα καθώς και μισθωτοί και συνταξιούχοι με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου του Δημοσίου και ΝΠΔΔ (εφόσον δεν τους παρακρατούνται εισφορές υπέρ της Εργατικής Εστίας), ασφαλισμένοι και συνταξιούχοι Ταμείων που ασφαλίζουν ελεύθερους επαγγελματίες (ΤΕΒΕ, ΤΣΑ κτλ), άτομα που αυτοασφαλιζονται στο ΙΚΑ, απασχολούμενοι σε προγράμματα stage του ΟΑΕΔ (Οδηγός του Πολίτη με αναπηρία, 2008).

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

4.1 Διαφοροποίηση των πολιτικών στην μετά το 2009 εποχή της χρηματοοικονομικής κρίσης

Σε περιόδους οικονομικής κρίσης οι πολίτες έρχονται αντιμέτωποι με πολλές προκλήσεις. Ιδιαίτερα όμως οι ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, όπως είναι τα ΑΜΕΑ, αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες και φραγμούς σε όλες τις πτυχές της ζωής τους: στην εργασία, τον αθλητισμό, τον πολιτισμό, την ψυχαγωγία και την κοινωνική ζωή, δυσκολίες τις οποίες αναγνωρίζει και το ίδιο το ελληνικό κράτος.

Οι μειωμένες οικονομικές δυνατότητες τόσο σε επίπεδο κράτους όσο και σε επίπεδο οικογένειας δεν επιτρέπουν στα άτομα αυτά να απολαμβάνουν πλήρως τα δικαιώματά τους χωρίς αποκλεισμούς, τόσο στην εκπαίδευση, όσο και σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας και σε δομές υποστήριξης της κοινωνικής πρόνοιας.

Λαμβάνοντας υπόψη τη σοβαρή χρηματοοικονομική κρίση που αντιμετωπίζει εδώ και πέντε χρόνια η Ελλάδα, είναι πλέον εμφανή τα αρνητικά αποτελέσματα της κρίσης αυτής στις δημόσιες δαπάνες, γεγονός που επηρεάζει τις υπηρεσίες που παρέχονται στα άτομα με ειδικές ανάγκες καθώς και το κόστος επιβίωσης που επιβαρύνει τις οικογένειες όσον αφορά βασικές τους ανάγκες όπως το φαγητό, τα καύσιμα και η στέγαση, συμπεριλαμβανομένων των αυξανόμενων απαιτήσεων στο κόστος δημόσιων υπηρεσιών όπως η υγεία.

Από τη μια πλευρά, τα αποτελέσματα των αγώνων του αναπηρικού κινήματος, έχουν διαδοθεί, έχουν αποτυπωθεί σε κείμενα διεθνών οργανισμών και έχουν υιοθετηθεί από την εθνική νομοθεσία της χώρας. Αποκορύφωμα αυτών των θετικών εξελίξεων είναι η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία του ΟΗΕ, η πρώτη Σύμβαση που κυρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και από την Ελλάδα με τον ν.4074/2012.

Όμως, η πρόοδος που σημειώθηκε τα προηγούμενα χρόνια, ως προς την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία αναστέλλεται καθημερινά, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης η οποία δυσχεραίνει τη ζωή τους, δημιουργώντας τεράστιες δυσκολίες αφού τους οδηγεί σχεδόν σε οικονομική εξαθλίωση. Η πρόληψη, η αποκατάσταση, αλλά και η εξίσωση ίσων ευκαιριών, είναι πλέον αδύνατη, με δεδομένο ότι όλοι οι πολίτες ανεξαιρέτως αντιμετωπίζουν προβλήματα επιβίωσης, λόγω της ανεργίας και της φτώχειας που γιγαντώνονται καθημερινά.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι το νέο σύστημα πιστοποίησης και αξιολόγησης της αναπηρίας, το οποίο έχει σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να τεθούν πολλά άτομα με αναπηρία εκτός συστήματος οικονομικών και κοινωνικών παροχών. Ο στόχος ήταν να μειωθεί ο αριθμός των δικαιούχων και ως εκ τούτου να μειωθούν οι δημόσιες δαπάνες που κατευθύνονται στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής.

4.1.1 Εκπαίδευση

Σύμφωνα με την ΠΟΣΕΕΠΕΑ, σε κατάσταση κατάρρευσης βρίσκονται τα ΝΠΙΔ πρόνοιας στην ειδική αγωγή που εκπαιδεύουν ΑμεΑ, καθώς βρίσκονται αντιμέτωπα με κλείσιμο ή ιδιωτικοποίηση. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα χρόνια, τα ιδρύματα καλούνται να επιβιώσουν από τα νοσήλια ασφαλιστικών ταμείων των εκπαιδευόμενων και από χορηγίες, καθώς η χρηματοδότηση από το κράτος, μειώθηκε από το 2009 κατά 70%. Ως αποτέλεσμα αυτής της μειωμένης χρηματοδότησης, είναι τα ειδικά σχολεία να υπολειτουργούν, καθώς υπάρχουν πολλά κενά σε απαραίτητες ειδικότητες όπως λογοθεραπευτές, ψυχολόγοι, φυσικοθεραπευτές, εργοθεραπευτές κ.ά. αλλά και όσοι εργαζόμενοι υπάρχουν, να βρίσκονται απλήρωτοι έως και 8 μήνες. Με την υπάρχουσα κατάσταση στην ειδική αγωγή, τα παιδιά δεν έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν και να αναπτύξουν τις ικανότητές τους.

Παράλληλα, η ανώτατη εκπαίδευση στην περίπτωση των τυφλών, είναι προβληματική καθώς δεν υπάρχει κάποιο ειδικό τμήμα που θα φέρει σε επαφή τους τυφλούς φοιτητές με τους καθηγητές, ενώ δεν υπάρχει καν πρόσβαση στις βιβλιοθήκες

Σύμφωνα με την Πανελλήνια Ομοσπονδία Εργαζομένων στην Ειδική Αγωγή (ΠΟΜΕΕΑ), Το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των ιδρυμάτων είναι ομιχλώδες και το ισχύον νομικό πλαίσιο που αφορά τα φιλανθρωπικά σωματεία χρονολογείται από το 1934. Για τον λόγο αυτό η ΠΟΜΕΕΑ διεκδικεί την αποσαφήνισή του.

4.1.2 Εργασία

Επιπλέον, όσον αφορά την εργασία των ΑΜΕΑ, παρά το γεγονός ότι είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη είναι στην ουσία ανύπαρκτη. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί το γεγονός ότι δεν έχει προκηρυχθεί από το 2010 προκήρυξη για θέσεις τηλεφωνητών -το μόνο επάγγελμα νομοθετικά κατοχυρωμένο για τυφλούς- κατά παράβαση του Ν. 2643/98. Η ανεργία στους τυφλούς ξεπερνάει το 95%, καθώς από τους περίπου 25.000 τυφλούς που επιδοτούνται από την Πρόνοια, μόλις 150 άτομα εργάζονται στον δημόσιο και ιδιωτικό

τομέα, εκ των οποίων το 90% είναι τηλεφωνητές και οι υπόλοιποι εργάζονται ως δικηγόροι και εκπαιδευτικοί στην ειδική αγωγή.

4.1.3 Υγεία

Το κλείσιμο νοσοκομείων, η εκχώρηση κερδοφόρων τομέων του συστήματος υγείας σε μεγάλα ιδιωτικά συμφέροντα, η πρωτοφανής μείωση της δημόσιας φαρμακευτικής δαπάνης, με εκτίναξη της ιδιωτικής φαρμακευτικής δαπάνης και η διάλυση του ΕΟΠΥΥ συνθέτουν το εφιαλτικό τοπίο που έχει διαμορφωθεί στον χώρο της υγείας, ρίχνοντας στον Καιάδα τα άτομα με αναπηρία.

4.1.1 Πρόνοια

Τα άτομα με αναπηρία είναι αναγκασμένα να περνούν κάθε δύο χρόνια από υγειονομική επιτροπή των Κέντρων Πιστοποίησης Ανάπηρων (ΚΕΠΑ), προκειμένου να ανανεώσουν τη σύνταξή τους. Οι τεράστιες λίστες αναμονής στα ΚΕΠΑ, έχουν εξαντλήσει τα άτομα με αναπηρία καθώς, είναι αναγκασμένα να περιμένουν έως και έναν χρόνο προκειμένου να περάσουν από τις επιτροπές αξιολόγησης, για να εκδοθεί το ποσοστό αναπηρίας τους. Περισσότερα από 60.000 άτομα με αναπηρία σε όλη τη χώρα προσπαθούν να επιβιώσουν με μηδενικά οικονομικά μέσα εξαιτίας του γεγονότος ότι κατά τους μήνες αναμονής της εξέτασης/επανεξέτασής τους από τις Υγειονομικές Επιτροπές αναστέλλεται η χορήγηση της σύνταξής τους ή του αναπηρικού επιδόματος τους (www.amea-blog.blogspot.com) .

4.2 Η διακήρυξη της ΕΣΑμεΑ

Σύμφωνα με τη διακήρυξη της 3^{ης} Δεκεμβρίου 2013 της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ), οι δυσμενείς καταστάσεις που βιώνουν από τα μέτρα της διαρκούς και επιδεινούμενης πολιτικής λιτότητας, τους έχουν οδηγήσει στην εξαθλίωση.

Συγκεκριμένα, επί λέξει αναφέρουν ότι:

Η αποσάθρωση των δημόσιων πολιτικών στήριξης και η πολιτική λιτότητας που η Πολιτεία εφαρμόζει έχουν οδηγήσει:

- *Στη σκληρή και επώδυνη μείωση των εισοδημάτων από τις σκληρές, άδικες και οριζόντιες πολιτικές.*

- Στην εκτίναξη του ποσοστού ανεργίας λόγω της ανυπαρξίας πολιτικών και προγραμμάτων για την εργασία.
- Στη χωρίς προηγούμενο υποβάθμιση των ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών παροχών.
- Στην κατάρρευση του δημόσιου συστήματος πρόνοιας και στον κίνδυνο αφανισμού σημαντικών δημόσιων Δομών και Προγραμμάτων Κοινωνικής Φροντίδας.
- Στην κατάρρευση του δημόσιου συστήματος υγείας, αποκατάστασης και ψυχικής υγείας και στην πρωτοφανή μείωση του ύψους και του είδους των φαρμάκων και των θεραπευτικών μεθόδων, μέσων και προθέσεων.
- Στην έλλειψη συντονισμένων πολιτικών για το φάρμακο, που οδηγεί στην αύξηση των προσωπικών μας δαπανών, την ώρα που το εισόδημα καταρρέει
- Στην κατάρρευση του πολλά υποσχόμενου συστήματος ψυχιατρικής μεταρρύθμισης, μέσω της δραστηκής περικοπής των κονδυλίων, της κινητικότητας των γιατρών και των εργαζομένων και του κλεισίματος των Μονάδων.
- Στην ανεπαρκή χρηματοδότηση και στον κίνδυνο διακοπής της λειτουργίας των Κέντρων Υποστήριξης για τα άτομα με νοητική αναπηρία, αυτισμό, σύνδρομο Down, εγκεφαλική παράλυση, βαριές και πολλαπλές αναπηρίες κ.λπ. που έχουν δημιουργήσει με κόπο και θυσίες σωματεία γονέων/κηδεμόνων ατόμων με αναπηρία.
- Στην επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης των ατόμων με βαριές και πολλαπλές αναπηρίες στα ιδρύματα κλειστής περίθαλψης και στην υποβάθμιση του δημόσιου συστήματος κοινωνικής φροντίδας.
- Στη συνεχιζόμενη απαράδεκτη υποβάθμιση της δημόσιας εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρία, στις τεράστιες ελλείψεις σε εκπαιδευτικό προσωπικό, υλικοτεχνική υποδομή, στην ανεπάρκεια του συστήματος μεταφοράς των μαθητών.
- Στη λειτουργία των ΚΕΠΑ ως κοινωνικό «σφαγείο», το οποίο κρατά «φυλακισμένους» δεκάδες χιλιάδες άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις και κόβει τις συντάξεις και τα επιδόματα λόγω της ανεπάρκειάς του.
- Στη δραστηκή μείωση από τον κρατικό προϋπολογισμό του Προγράμματος Διερμηνείας στη Νοηματική Γλώσσα που καταδικάζει όλους τους κωφούς και βαρήκοους πολίτες της χώρας στον κοινωνικό αποκλεισμό.

- Στη συνεχή υπο-χρηματοδότηση των Οργανώσεων, αποδυναμώνοντας τη φωνή των πιο αποκλεισμένων ανάμεσα στους αποκλεισμένους(www.esaea.gr).

4.3 Αποτελέσματα της πανελλαδικής έρευνας της ΚΑΠΑ RESEARCH

Η πανελλαδική έρευνα που διεξήγαγε η ΚΑΠΑ RESEARCH για λογαριασμό της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ), αναφορικά με την εικόνα που έχει η ελληνική κοινωνία απέναντι στο ζήτημα της αναπηρίας, παρουσιάστηκε στις 3 Δεκεμβρίου 2013 με την ευκαιρία της Εθνικής Ημέρας Ατόμων με Αναπηρία. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 4.506 ατόμων ηλικίας από 18 ετών και άνω, από τις 31 Οκτωβρίου έως τις 21 Νοεμβρίου 2013.

Όπως αναφέρεται στην έκθεση της ΚΑΠΑ RESEARCH, η έρευνα απέδειξε ότι η ελληνική κοινωνία δεν κρύβει πια το πρόβλημα της αναπηρίας, έχει σημειωθεί πρόοδος σε συγκεκριμένες συνθήκες ζωής των ατόμων με αναπηρία την τελευταία δεκαετία, στον αντίποδα όμως εξαιτίας της κρίσης, υπάρχει ραγδαία επιδείνωση της ζωής τους αναφορικά με τους πόρους διαβίωσης, ζήτημα για το οποίο πρέπει να μεριμνήσει η Πολιτεία.

Ένα ακόμη σημείο που επισημαίνεται, είναι ότι υπάρχει μεγάλη αντίθεση της κοινής γνώμης σε οποιαδήποτε πολιτική επιβαρύνει τα άτομα με αναπηρία.

Σε άλλα συμπεράσματα της έκθεσης αναφέρονται τα εξής:

Πρόβλημα η οικονομική κρίση και το κράτος

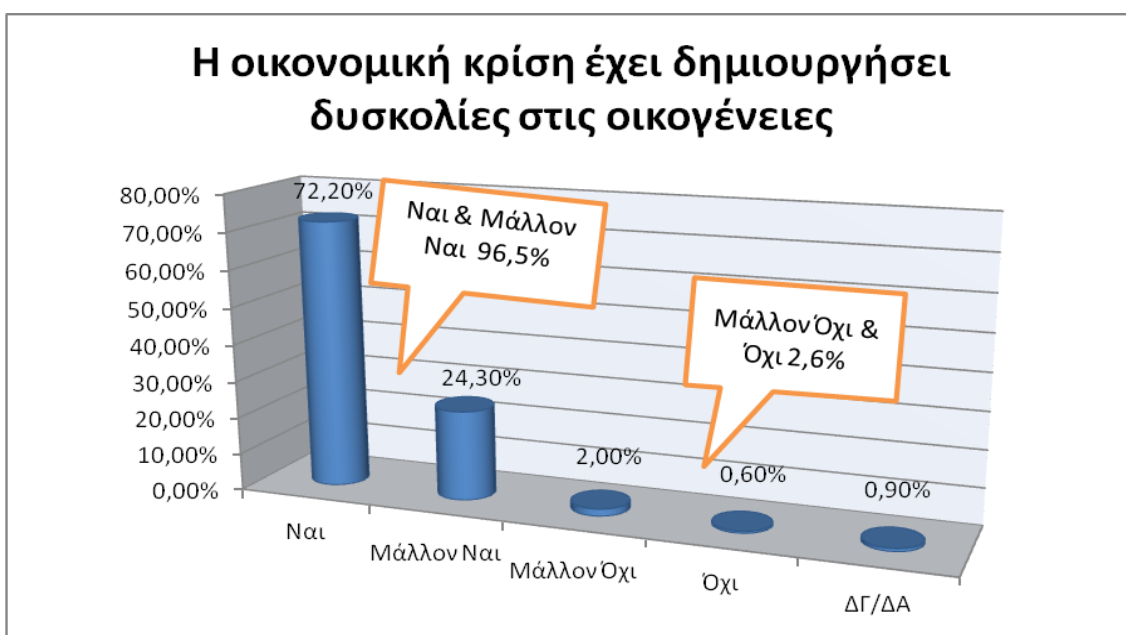
Η οικονομική κρίση έφερε μεγάλο πλήγμα στα άτομα με αναπηρία, καθώς μείωσε δραματικά τους πόρους διαβίωσής τους.

Το 96,4% δηλώνει ότι το κόστος ζωής για μια οικογένεια που έχει άτομο με αναπηρία είναι μεγαλύτερο σε σύγκριση με μια οικογένεια που δεν έχει και περιμένει από την πολιτεία να καλύψει αυτό το πρόσθετο κόστος (Διάγραμμα 3).

Την ίδια στιγμή στην ερώτηση εάν η οικονομική κρίση έχει δημιουργήσει ανυπέρβλητες δυσκολίες στις οικογένειες που έχουν άτομο με αναπηρία, το 96,5% των ερωτηθέντων απαντά Ναι & Μάλλον Ναι. (Διάγραμμα 4)

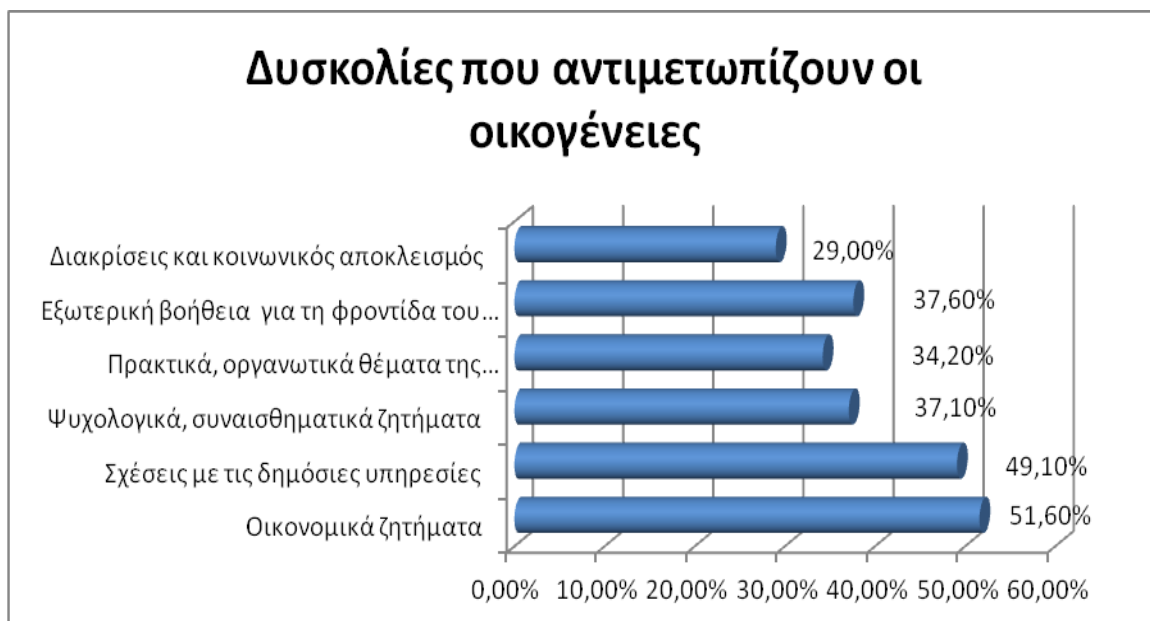
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1: Κόστος ζωής οικογένειας που έχει άτομο με αναπηρία
 Πηγή: Ιδία επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2: Η οικονομική κρίση έχει δημιουργήσει ανυπέβλητες δυσκολίες στις οικογένειες που έχουν ΑμεΑ
 Πηγή: Ιδία επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

Το 51,6% των ερωτηθέντων που έχουν άτομο με αναπηρία ή χρόνια πάθηση στο οικογενειακό περιβάλλον τους, ανέφεραν ότι οι μεγαλύτερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν

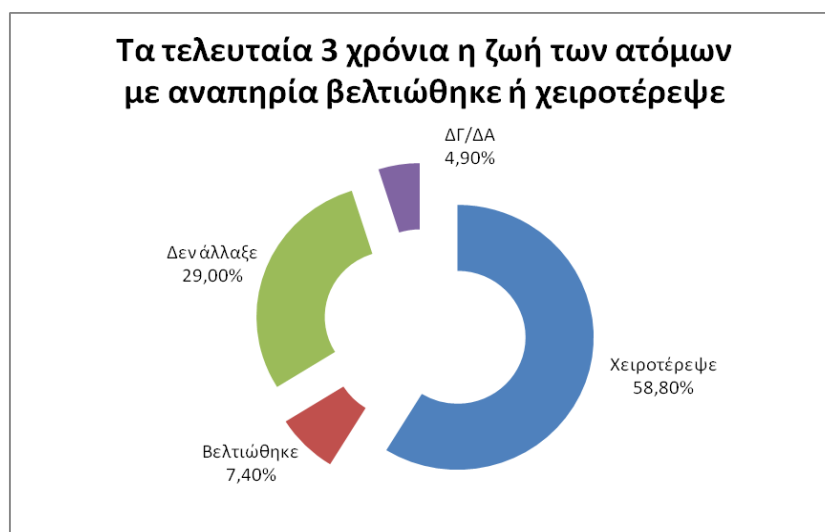
είναι οι οικονομικές. Το 49,1% εντόπισε τις δυσκολίες στις σχέσεις με τις δημόσιες υπηρεσίες και το 37,1% στα ψυχολογικά και συναισθηματικά ζητήματα καθώς και τα προβλήματα πρακτικής φύσεως (Διάγραμμα 5).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.3: Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες που έχουν ΑμεΑ

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

Το 58,8% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι η ζωή των ατόμων με αναπηρία χειροτέρευσε τα τελευταία τρία χρόνια, το 29% πιστεύει ότι δεν άλλαξε ενώ το 7,4% πιστεύει ότι βελτιώθηκε (Διάγραμμα 6).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.4: Άποψη των ερωτηθέντων σχετικά με την κατάσταση των ΑμεΑ την τελευταία 3ετία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

Το 74,1% των ερωτηθέντων εκτιμά ότι επλήγη κυρίως το εισόδημα, συμπεριλαμβανομένων των επιδομάτων και των αναπηρικών συντάξεων, το 59,1% η πρόσβαση στην απασχόληση, το 53,7% η υποστήριξη που προσέφερε η Πρόνοια στις οικογένειες των ατόμων με αναπηρία και το 50,8% η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας.

Την ίδια ώρα, το 88,2% των ερωτηθέντων εκτιμά ότι εμπόδιο για μια αξιοπρεπή ζωή των ατόμων με αναπηρία, αποτελεί η ανεπάρκεια των δομών του κράτους, το 73,3% οι κοινωνικές προκαταλήψεις, το 65% η ψυχολογία του ατόμου με αναπηρία και το 58% η ίδια η αναπηρία και το 51% η στάση του φιλικού και συγγενικού περιβάλλοντος (Διάγραμμα 7).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.5: Εμπόδια για την αξιοπρεπή ζωή των ΑμεΑ

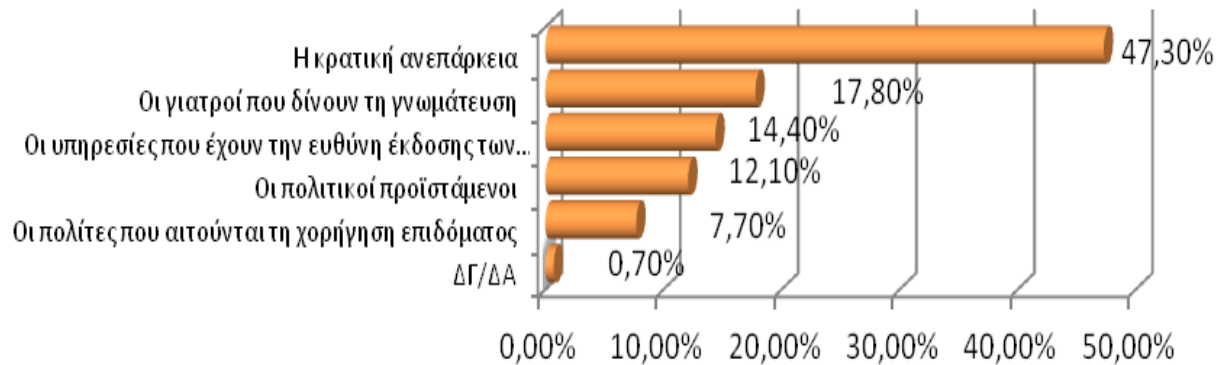
Πηγή: Ίδια επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

Το κράτος πρέπει να κάνει περισσότερα

Το 95,9% απαντάει Ναι ή μάλλον Ναι στην ερώτηση: «Θεωρείτε ότι η Πολιτεία είναι αυτή που πρέπει να καλύψει το πρόσθετο κόστος ζωής που προκύπτει λόγω αναπηρίας;».

Αναφορικά με τα επιδόματα που δόθηκαν σε άτομα που δεν είχαν αναπηρία, το 47,3% θεωρεί ότι ευθύνεται η κρατική ανεπάρκεια, το 17,8% οι γιατροί που χορηγούν τη γνωμάτευση και το 14,4% οι υπηρεσίες που έχουν την ευθύνη έκδοσης των γνωματεύσεων, ενώ το 7,7% αποδίδει ευθύνες στους ίδιους τους πολίτες που αιτούνται τη χορήγηση του επιδόματος (Διάγραμμα 8).

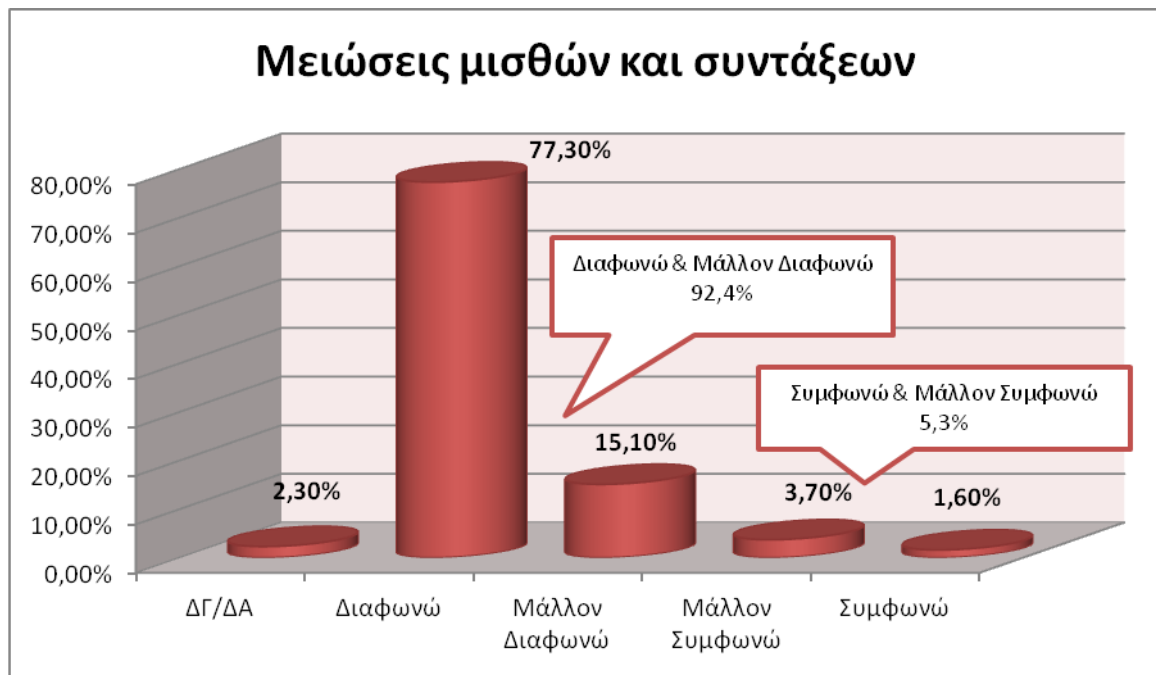
Αναπηρικά επιδόματα σε άτομα που δεν είχαν αναπηρία

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.6: Ποιος ευθύνεται για τα αναπηρικά επιδόματα σε άτομα χωρίς αναπηρία

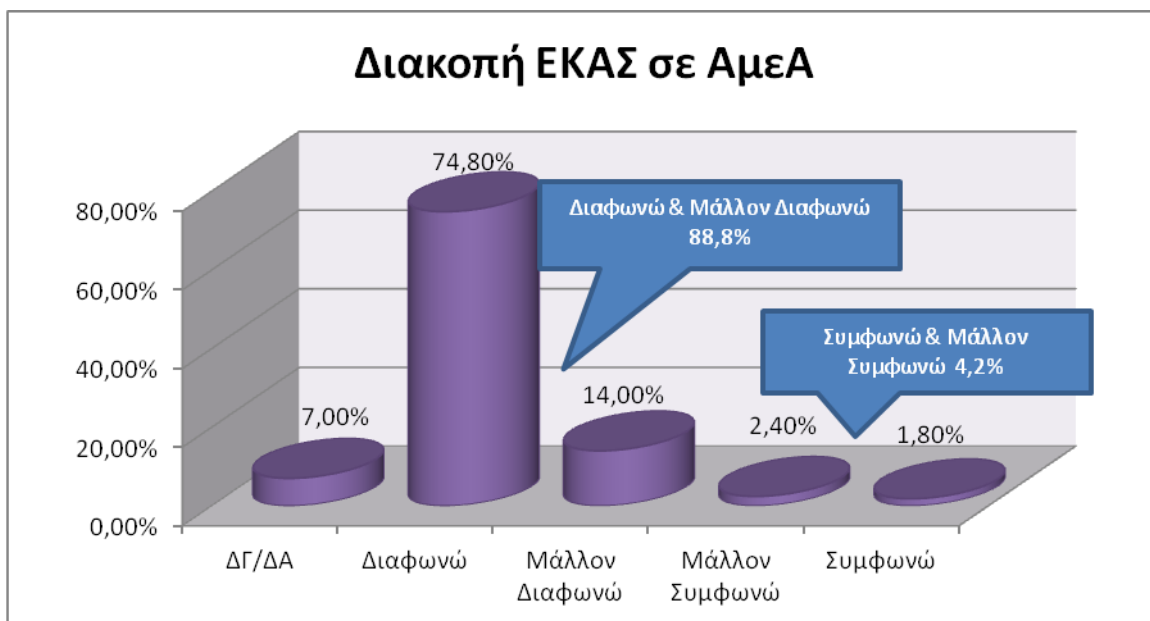
Πηγή: Ιδία επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

Το 88,8% διαφωνεί ή μάλλον διαφωνεί με τη διακοπή του ΕΚΑΣ στα άτομα με αναπηρία και το 92,4% διαφωνεί ή μάλλον διαφωνεί με τις μειώσεις μισθών ή αναπηρικών συντάξεων (Διαγράμματα 9 και 10).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.7: Μειώσεις μισθών και αναπηρικών συντάξεων

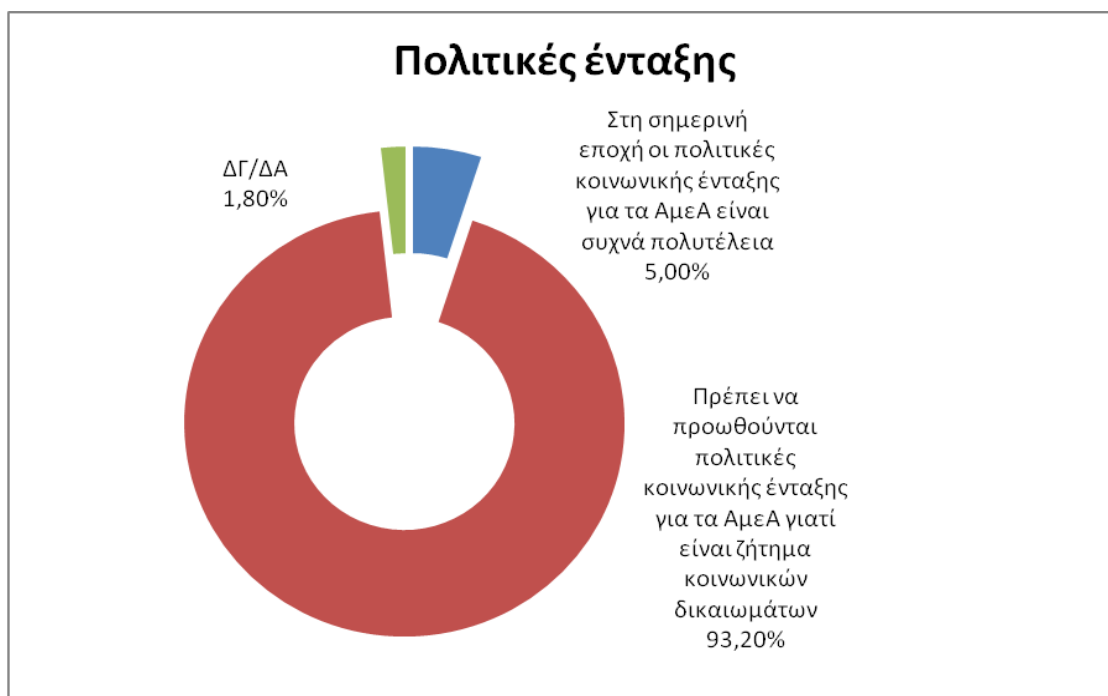
Πηγή: Ιδία επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.8: Διακοπή ΕΚΑΣ σε ΑμεΑ

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

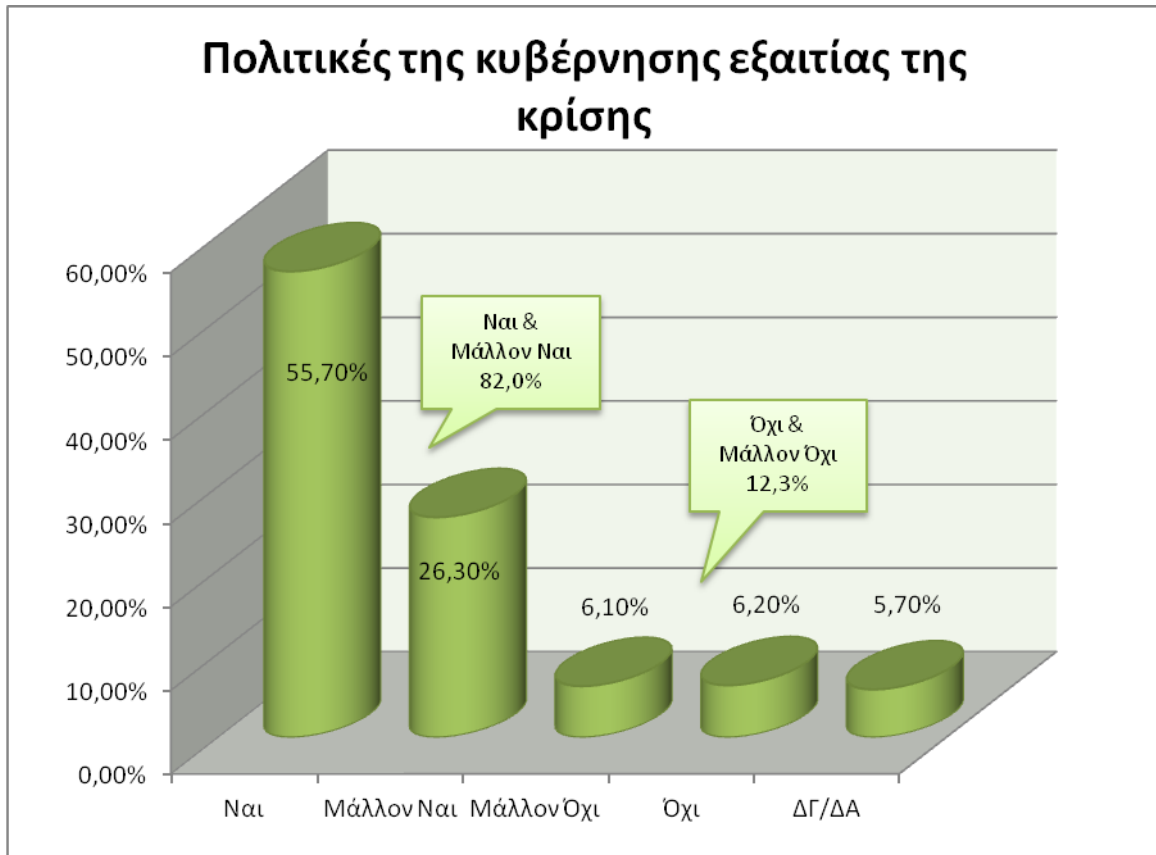
Το 93,2% λέει ότι πρέπει να προωθούνται πολιτικές ένταξης για τα άτομα με αναπηρία γιατί είναι ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Διάγραμμα 11).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.9: Πολιτικές ένταξης των ΑμεΑ

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

Παράλληλα, το 82% εκτιμά ότι οι πολιτικές της κυβέρνησης που προάγουν την ισότητα και τη διαφορετικότητα στη χώρα μας θεωρούνται λιγότερο σημαντικές και έχουν μικρότερη χρηματοδότηση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.10: Πολιτικές της κυβέρνησης που προάγουν την ισότητα και τη διαφορετικότητα θεωρούνται λιγότερο σημαντικές και έχουν μικρότερη χρηματοδότηση

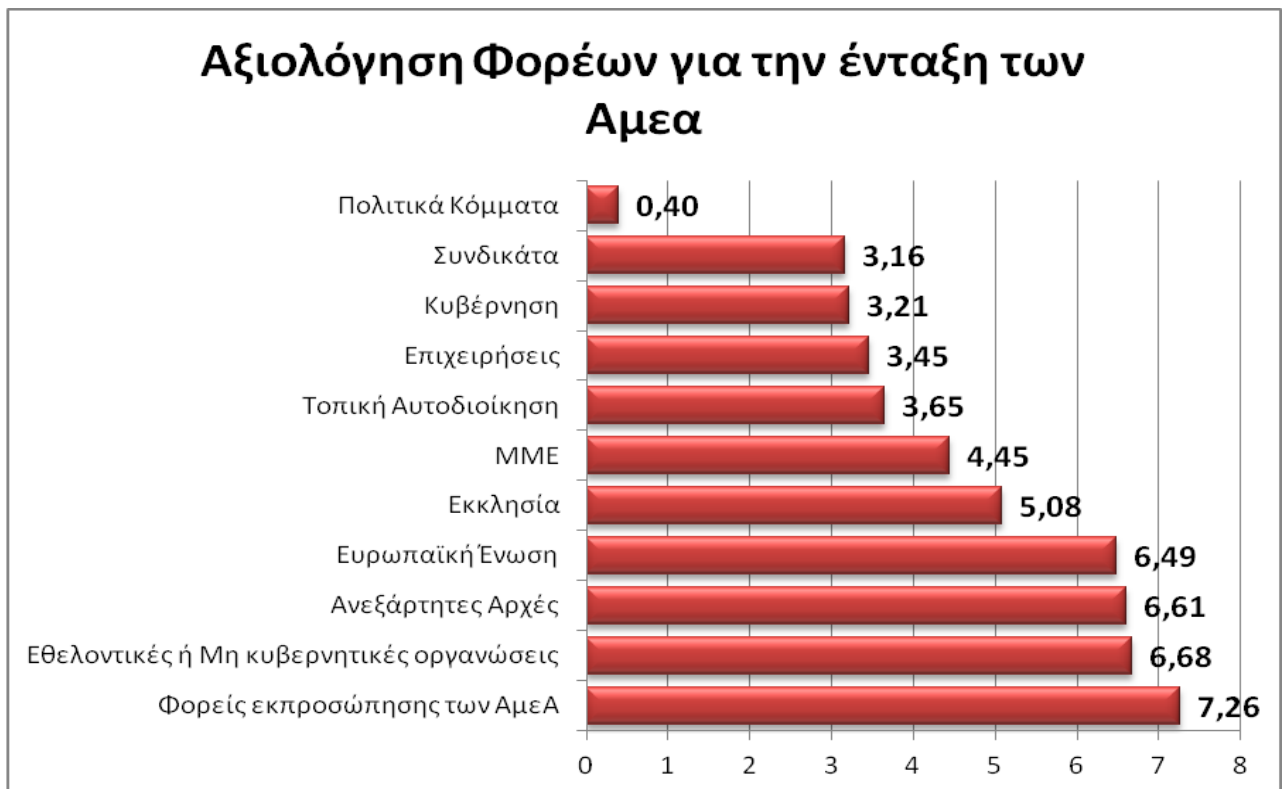
Πηγή: Ιδία επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

Ακόμη υπάρχουν διακρίσεις

Στο επίπεδο των διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία στη χώρα μας, το 79,4% τις θεωρεί ακόμη διαδεδομένες και εκδηλώνονται, κυρίως, στην αναζήτηση εργασίας, στο δρόμο και στην πρόσβαση σε δημόσιους-κοινόχρηστους χώρους. Πάντως, υπάρχει μία μικρή μεταβολή, καθώς, σε ανάλογη έρευνα που είχε διεξάγει η ΚΑΠΑ RESEARCH το 2003, η πλειοψηφία των ερωτώμενων εκτιμούσε ότι τα άτομα με αναπηρία ζούσαν στο περιθώριο της κοινωνίας, δηλαδή η έκταση του κοινωνικού αποκλεισμού εθεωρείτο πολύ μεγαλύτερη.

Περισσότεροι από 8 στους 10 ερωτηθέντες πιστεύουν ότι η περιορισμένη ή ανύπαρκτη πρόσβαση σε αγαθά ή υπηρεσίες αποτελεί διάκριση εις βάρος των ατόμων με αναπηρία, ενώ το 90,3% πιστεύει ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν γεννηθεί ίσοι.

Όλοι οι τομείς αξιολόγησης της Πολιτείας, στην προσπάθεια για την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία, βαθμολογούνται κάτω από τη βάση. Στις τελευταίες θέσεις βρίσκονται η κυβέρνηση, τα συνδικάτα και τα πολιτικά κόμματα, όσον αφορά την αξιολόγηση του έργου τους απέναντι στα ΑμεΑ. Πρώτοι στη συγκεκριμένη κατάταξη με θετικό πρόσημο είναι οι φορείς εκπροσώπησης των ατόμων με αναπηρία. Πρόκειται για πλήρη ανατροπή σε σχέση με το 2008, που την πρώτη θέση κατείχε η κυβέρνηση (Διάγραμμα 13).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.11: Αξιολόγηση των φορέων ως προς την προσπάθειά τους για την ένταξη των ΑμεΑ

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

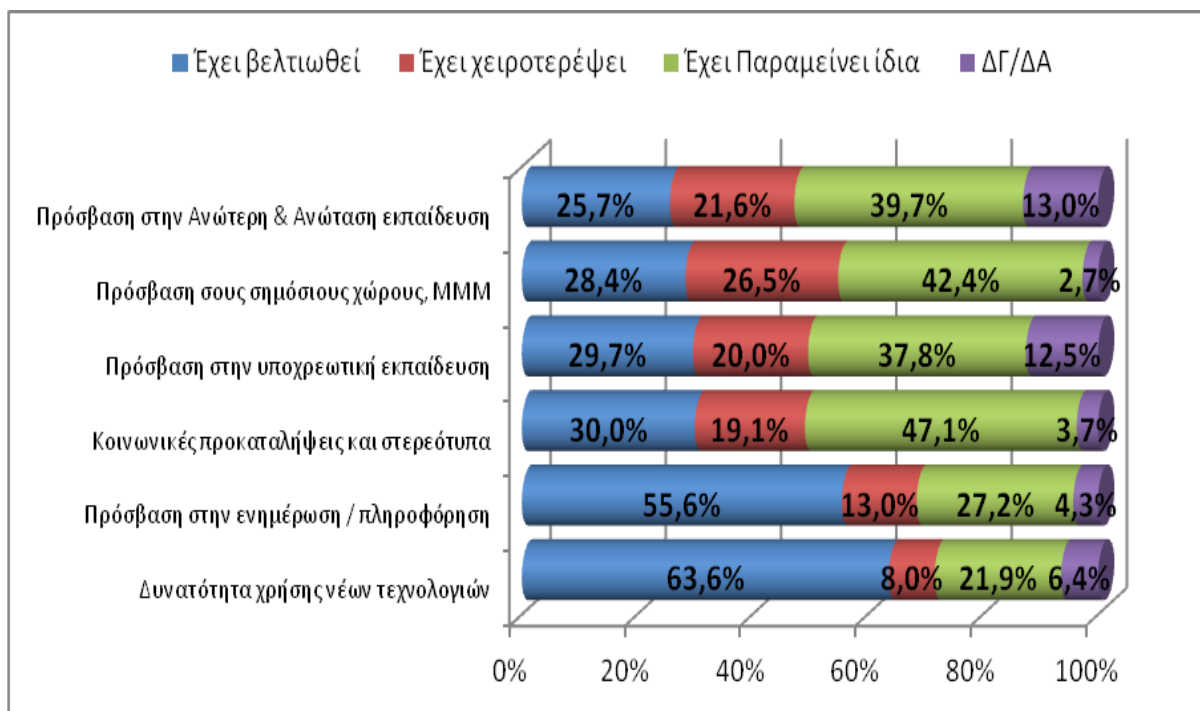
Οι ερωτηθέντες στην έρευνα δηλώνουν χωρίς ενδοιασμό ότι στην οικογένειά τους ή στο περιβάλλον τους υπάρχει άτομο με κάποια αναπηρία, σύμφωνα με την ΚΑΠΑ RESEARCH, όπου αναφέρεται ως παράδειγμα το ποσοστό για άτομα με κινητική αναπηρία, το οποίο το 2013 είναι 13,8%, ενώ το 2002 ήταν 9,7%, όχι γιατί υπάρχει αύξηση, αλλά γιατί οι ερωτώμενοι απαντούν πιο εύκολα.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η αναπηρία δεν αποτελεί πλέον ταμπού που επέβαλε την απομάκρυνση ενός ατόμου με αναπηρία από τη θέα της κοινωνίας. Οι

ερωτώμενοι δηλώνουν χωρίς ενδιασμό ότι στο σπίτι τους ή στο οικογενειακό τους περιβάλλον υπάρχει άτομο με κάποια αναπηρία κινητική, αισθητηριακή, νοητική, ψυχική ή πολλαπλή ή με χρόνια πάθηση όπως νεφρική ανεπάρκεια, σακχαρώδης διαβήτης, κ.ά.).

Πιο εύκολη η πρόσβαση στην τεχνολογία και την εκπαίδευση

Σε σχέση με το παρελθόν, οι τομείς όπου έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος είναι η δυνατότητα των ατόμων με αναπηρία να κάνουν χρήση των νέων τεχνολογιών και του INTERNET (63,6%) και να έχουν πρόσβαση στην ενημέρωση- πληροφόρηση (55,6%). Πρόοδος έχει σημειωθεί, ακόμη, στην πρόσβαση ατόμων με αναπηρία στην εκπαίδευση αλλά και τα μέσα μεταφοράς, αστικές υποδομές κ.λπ. (Διάγραμμα 14)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.12: Τομείς με θετικό ισοζύγιο βελτίωσης - επιδείνωσης

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από τα στοιχεία της ΚΑΠΑ RESEARCH

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Παρά τις προσπάθειες γύρω από την βελτίωση του τρόπου ζωής των ατόμων με ειδικές ανάγκες και την πλήρη ενσωμάτωσή τους στο κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο, συχνά η πραγματικότητα των ατόμων αυτών είναι πολύ διαφορετική. Οι νομοθετικές αλλαγές που έχουν επέλθει, οι εκπαιδευτικές εξελίξεις και οι διευκολύνσεις που παρέχονται στα άτομα αυτά δεν έχουν μπορέσει ακόμα να αλλάξουν την νοοτροπία των απλών ανθρώπων, οι οποίοι πολύ συχνά, λόγω ελλιπούς ενημέρωσης και απουσίας ερεθισμάτων, που θα τους ευαισθητοποιήσουν γύρω από αυτό το θέμα, διατηρούν μια στρεβλή εικόνα για άτομα με ειδικές ανάγκες. Ως αποτέλεσμα επέρχεται η περιθωριοποίηση, ο στιγματισμός τους και η αίσθηση ότι δεν έχουν την δυνατότητα να διαδραματίσουν κανένα σημαντικό ρόλο στον σύγχρονο αστικό τρόπο ζωής. Αυτή ίσως να είναι και η σημαντικότερη πτυχή των προβλημάτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες, καθώς η αλλαγή της νοοτροπίας όλων μας θα επιφέρει γενικότερες αλλαγές και σε πρακτικά θέματα της καθημερινότητάς τους.

Όσον αφορά τις πολιτικές των κυβερνήσεων, ιδιαίτερα μετά το 2010, η υιοθέτηση ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες είναι απαραίτητη. Επιπλέον θα πρέπει να δημιουργηθεί μια εθνική κεντρική βάση δεδομένων για τα ΑΜΕΑ και να εξασφαλιστεί η ολοκληρωμένη συλλογή δεδομένων.

Από τη διερεύνηση του θέματος, διαπιστώσαμε ότι η Ελλάδα θα πρέπει να επιδείξει ιδιαίτερη προσοχή στην προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των ΑΜΕΑ, καθορίζοντας, μεταξύ άλλων, τις στρατηγικές γραμμές του προϋπολογισμού που πρέπει να προστατεύονται ακόμα και σε συνθήκες κρίσης, φυσικών καταστροφών και έκτακτων αναγκών.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την κοινωνική και οικονομική ευημερία των ΑΜΕΑ είναι:

1. Σταθερή χρηματοδότηση και ανάπτυξη των δομών στους τομείς της πρόνοιας, της υγείας, της φυσικής αποκατάστασης, της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης με την παροχή αξιόπιστων υπηρεσιών.
2. Διατήρηση του δημόσιου και αλληλέγγυου χαρακτήρα της κοινωνικής ασφάλισης και θέσπιση προστατευτικών μέτρων για τα άτομα με αναπηρία που είναι αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας

3. Διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία σε βασικά δημόσια κοινωνικά αγαθά όπως της εκπαίδευσης, της υγείας και της κοινωνικής φροντίδας με την παράλληλη κατάργηση θεσμών που οδηγούν στην εμπορευματοποίηση τους.
4. Καθιέρωση εθνικού μητρώου αναπήρων που θα έχει ως αποτέλεσμα την συστηματική καταγραφή και τον σχεδιασμό των αναγκαίων δράσεων και την ορθολογική διαχείριση των δαπανών.
5. Καθιέρωση της διαφάνειας και αξιολόγησης
6. Ενίσχυση των περιφερειακών και τοπικών κοινωνικών υπηρεσιών για την υποστήριξη οικογενειών και παιδιών
7. Στήριξη των περιφερειακών ψυχιατρικών υπηρεσιών και κέντρων που παρέχουν υπηρεσίες φροντίδας και περίθαλψης σε άτομα με αναπηρίες και χρόνιες ασθένειες.
8. Ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ των σχολείων και των περιφερειακών/δημοτικών κοινωνικών υπηρεσιών με στόχο την πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και την παροχή στήριξης στα παιδιά και τις οικογένειες.
9. Χρηματοδότηση με συστηματικό τρόπο του ΕΟΠΥΥ ώστε να παρέχει ποιοτικές και επαρκείς ασφαλιστικές υπηρεσίες στα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις
10. Να αναμορφωθεί το θεσμικό πλαίσιο που διέπει το κοινωνικό σύστημα φροντίδας, και να στελεχωθούν επαρκώς με εξειδικευμένο επιστημονικό και βοηθητικό προσωπικό όλες οι Μονάδες Κοινωνικής Φροντίδας
11. Να δοθεί άμεση λύση για την εύρυθμη λειτουργία των ΚΕΠΑ
12. Να αυξηθεί η χρηματοδότηση από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας του Προγράμματος Διερμηνείας στη Νοηματική Γλώσσα, προκειμένου να συνεχίσουν να καλύπτονται οι ανάγκες των κωφών και βαρήκοων πολιτών της χώρας.
13. Να διασφαλίσει η Πολιτεία την απρόσκοπτη και εύρυθμη λειτουργία των Οργανώσεων των ΑΜΕΑ σε όλα τα επίπεδα.

Η ποιότητα ζωής είναι δικαίωμα όλων, αλλά και αυτοδίκαιο δικαίωμα των ΑμεΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

1. **Γαλιούρος, Ι.** (2013). *Επίδραση της οικονομικής κρίσης στα άτομα με αναπηρία και τους οργανισμούς που τα αντιπροσωπεύουν και προτάσεις πολιτικών*. Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου. [www] <http://hdl.handle.net/11128/1279>
2. **Γασπαράκης, Μ.** (2013). *Τα άτομα με αναπηρία βιώνουν τη χειρότερη μεταπολεμική κρίση*. Εφημερίδα Αυγή. [www] <http://www.avgi.gr/article/1416781>
3. **ΕΤΤΑΔ.** (2007). *Κατανόηση της αναπηρίας. Ένας πρακτικός οδηγός*. [www] <http://gr.ettad.eu/>
4. **Ευαγγελινού Α., Φύκα Γ. Στρατή Ε.** *Report on the social inclusion and social protection of disabled people in European countries - Greece*. [www] <http://www.disabilityeurope.net/content/aned/media/EL%20social%20inclusion%20report.pdf>
5. **Ζερβός, Γ.** (2004). *Ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η επαγγελματική κατάρτιση των ΑΜΕΑ (εφήβων με κινητικά και νοητικά προβλήματα) στην Ελλάδα. Κατάσταση και προοπτικές*. Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Πατρών. Πάτρα. [www] <http://www.thesis.ekt.gr/17826>
6. **Ιερωνυμάκη, Χ. & Τσέκου, Φ.** (2008). *Μελέτη δομών Α/θμιας Ειδικής Αγωγής και διερεύνηση αναγκών των μαθητών τους. Το παράδειγμα της πόλης του Ηρακλείου*. Πτυχιακή εργασία. ΑΤΕΙ Κρήτης. Ηράκλειο [www] <http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/seyp/ker/2008/Ieronymaki2008.pdf>
7. **Καλτσούνη, Σ.** (2013). *Έκθεση χώρας για την Ελλάδα σχετικά με τη μελέτη για τις πολιτικές των κρατών μελών για παιδιά με αναπηρίες*. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Πολιτικών. Βρυξέλλες. [www] [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/474423/IPOL-LIBE_ET\(2013\)474423_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/474423/IPOL-LIBE_ET(2013)474423_EL.pdf)
8. **Καρούτζου, Σ. Ζαφειροπούλου, Ν.** (2008). *Οδηγός στήριξης ευπαθών κοινωνικά ομάδων*. Δήμος Αμαρουσίου. Εκδόσεις Καυκάς. Αθήνα
9. **Πουλίδης, Α.** (2008). *Η αντιμετώπιση των ΑΜΕΑ στη σύγχρονη κοινωνία*. Πτυχιακή Εργασία. ΑΤΕΙ Καλαμάτας. Καλαμάτα.
10. **Ρίβιου, Α.** (2008). *Τεχνολογικά υποστηριζόμενη κατάρτιση ατόμων με αναπηρίες*.

Μεταπτυχιακή Διατριβή. Πανεπιστήμιο Πειραιά.

11. **Τσιρώνη, Δ.** (2010). *Κυκλοφοριακή ασφάλεια και διευκόλυνση για πολίτες με κινητικές αδυναμίες στην πόλη*. Πτυχιακή Εργασία. Εθνική Σχολή Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Γ' Εκπαιδευτική Σειρά. Αθήνα.
12. **Υπουργείο Εσωτερικών.** (2008). «Οδηγός του πολίτη με αναπηρία». Γενική Γραμματεία Δημόσιας Διοίκησης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης. Εθνικό Τυπογραφείο. Αθήνα.
13. **Φράγκος Β.** (2008). *Άτομα με ειδικές ανάγκες*. Πτυχιακή Εργασία. Ε.Κ.Π.Α. Αθήνα.
14. **Χαραλαμπίδου, Ε. & Αθηναίου, Β.** (2008). *Επαγγελματική αποκατάσταση και οικονομική βοήθεια στα ΑΜΕΑ*. Πτυχιακή Εργασία. ΑΤΕΙ Καλαμάτας. Καλαμάτα.
15. **Ψαθάς, Δ.** (2009). *Κοινωνική επανένταξη, υποστήριξη ΑΜΕΑ*. [www]
<http://www.inarcadia.gr>

Διαδίκτυο

1. «Αναπηρία τώρα» <http://www.disabled.gr>
2. Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες. <http://www.esamea.gr>
3. «Αναπηρικές; Πιο αυστηρό το πλαίσιο»
<http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23344&subid=2&pubid=63607490>
4. «Ρύθμιση εκκρεμοτήτων περιπτώσεων πιστοποίησης αναπηρίας»
<http://static.diavgeia.gov.gr/doc/4%CE%91%CE%A3%CE%A64691%CE%A9%CE%93-%CE%915%CE%A0>
5. Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες» <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=50fe63392>
6. «Εγχειρίδιο Εξυπηρέτησης Ατόμων με Αναπηρία»
http://media.visitcyprus.com/media/b2b_gr/Tourism_Services/Odigos_Exypiretisis_Atomon_Anapiria.pdf
7. «Πολιτικές για την κοινωνική ενσωμάτωση των ΑΜΕΑ»
http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/gr_disab_gr.pdf

8. «Νομοθεσία για την αναπηρία στην Ελλάδα»
<http://www.career.teilam.gr/AMEA/nomothesia.docx>
9. «Πρόοδος και διακρίσεις στην αντιμετώπιση των ατόμων με αναπηρία»
<http://www.e-go.gr/news/article.asp?catid=17826&subid=2&pubid=129570917>
10. Εφημερίδα Ναυτεμπορική, (2013). «ΚΑΠΑ Research: Η οικονομική κρίση ο μεγαλύτερος εχθρός των ΑΜΕΑ» {www] <http://www.naftemporiki.gr>
11. Εφημερίδα Μακεδονία (2013). «Η κρίση δυσκολεύει τη ζωή των ΑΜΕΑ» [www] <http://www.makthes.gr/news/reportage/113848/>
12. www.amea-blog.blogspot.com
13. UNICEF (2013). Η κατάσταση των παιδιών στον κόσμο: Παιδιά με αναπηρίες. [www] www.unicef.gr/news/2013/dt2313.php
14. <http://www.tzampazi.gr/textshow.php?id=532>
15. www.army.gr/files/File/ygeionomika/downloads/eidikes.pdf
16. <http://amea.teithe.gr/?q=epidoma>